

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ – Α.Μ. 9505 – ΠΤΥΧΙΟ 1

ΘΕΜΑ:

**ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ – ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΟΝΔΡΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
1. Η ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
2. ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΘΕΩΡΙΑ-ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΠΟΨΗ.....	16
2.1 Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΠΟΨΗ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
3. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ(ΔΥΪΣΜΟΣ).....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
4. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
5. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	
6. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΡΚΑΝΤΙΛΙΣΜΟΥ.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
7. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ-Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΥ.....	51
7.1 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΡΝΣ.....	52
7.2 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΛΦΡΕΝΤ ΜΑΡΣΑΛ.....	53
7.3 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΓΚΟΤΤΦΡΙΝΤ ΦΟΝ ΧΑΜΠΕΡΛΕΡ.....	54
7.4 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΧΕΚΣΕΡ-ΟΥΛΙΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΙΕΦ	

α) Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΧΕΚΣΕΡ-ΟΥΛΙΝ.....	55
β) ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΙΕΦ.....	56

7.5 ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ

α) Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΙΝΤΕΡ ΚΑΙ ΜΙΝΤ.....	58
β) Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΑΡΙΣΤΟΥ ΤΩΝ ΛΙΠΣΕΥ ΚΑΙ ΛΑΝΚΑΣΤΕΡ..	59
γ) Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΒΑΝΕΚ ΚΑΙ ΒΕΛΜΠΡΕΚ.....	60
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	65

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να δείξουμε τις διάφορες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για το Διεθνές Εμπόριο και κάποια χαρακτηριστικά του διεθνούς εμπορίου για να καταλάβει ο αναγνώστης το φάσμα στο οποίο κινείται το διεθνές εμπόριο.

Οι βασικότεροι οικονομολόγοι με τους οποίους θα ασχοληθούμε και οι οποίοι είναι υποστηρικτές ορισμένων θεωριών είναι, ο Adam Smith, ο John Stuart Mill, ο David Ricardo, Alexander Hamilton, List κ.τ.λ.

Τι εννοούμε όταν λέμε εμπόριο;. Εμπόριο με περιορισμένη έννοια είναι η αγορά αγαθών για μεταπώληση χωρίς ουσιώδη μεταβολή τους, με σκοπό την πραγματοποίηση κέρδους. Αυτός ο ορισμός περιορίζει την έννοια του εμπορίου, αλλά γίνεται κυρίως για να τον διαχωρίσει από την μεταποίηση στην οποία η αγορά αγαθών γίνεται για να μεταβληθούν σε νέα προϊόντα, μετά από μια παραγωγική διαδικασία που τα μετασχηματίζει και τα οποία πωλούνται μ'αυτή τη μορφή, με σκοπό βέβαια την πραγματοποίηση κέρδους. Με την ευρεία έννοια είναι η συστηματική διενέργεια συναλλαγών (αγορά και πωλήσεων) με επιδίωξη κέρδους. Προϋπόθεση της άσκησης του εμπορίου είναι η ύπαρξη αγοράς με την έννοια της συνάντησης της προσφοράς και της ζήτησης αγαθών. Η οποία μπορεί να είναι από πολύ περιορισμένη έως πολύ εκτεταμένη. Η βάση του εμπορίου είναι γεωγραφική, αφού, από τη μια αναζητεί τα προϊόντα για αγορά από την πηγή τους και από την άλλη αναζητεί τους αγοραστές τους κι η διττή αυτή αναζήτηση είναι διατοπική (γιατί και στις δύο περιπτώσεις μπορεί να γίνεται σε διαφορετικούς τόπους).

Γίνονται διάφορες διακρίσεις του εμπορίου όπως, χονδρικό-λιανικό, ιδιωτικό-κρατικό, θαλάσσιο-χερσαίο κ.λ.π. Η διάκριση που έχει την μεγαλύτερη σημασία είναι αυτή σε εσωτερικό και εξωτερικό. Εσωτερικό λέγεται το εμπόριο που διεξάγεται μέσα στα όρια ενός συγκεκριμένου κράτους, δηλ. αφορά στην εσωτερική αγορά. Εξωτερικό λέγεται το εμπόριο που έχει ως αντικείμενο τις εμπορικές συναλλαγές μιας χώρας με άλλη ξένη χώρα, δηλ. συνδέει στην εσωτερική αγορά τις αγορές του εξωτερικού. Το εξωτερικό εμπόριο υποδιαιρείται σε κυρίως εξωτερικό εμπόριο που διαιρείται σε εισαγωγικό και εξαγωγικό και σε διαμετακομιστικό. Η άποψη ότι εξωτερικό εμπόριο είναι μόνο το εξαγωγικό δεν είναι ορθή. Το εισαγωγικό εμπόριο αφορά στην εισαγωγή σε μια χώρα εμπορευμάτων που προέρχονται από το εξωτερικό, δηλ. από μια άλλη, ξένη χώρα. Οι συναλλαγές που γίνονται μεταξύ διαφορετικών χωρών, δηλ. το εξωτερικό εμπόριο (εισαγωγές - εξαγωγές) φέρνει σε εμπορική επικοινωνία τις εθνικές οικονομίες των διάφορων χωρών, δηλαδή δημιουργεί τις Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις. Και το εμπόριο μεταξύ διαφορετικών χωρών διαμορφώνει την έννοια του Διεθνούς Εμπορίου. Το Διεθνές Εμπόριο λέγεται και Παγκόσμιο (International ή World trade) και με τους όρους αυτούς εννοούμε το σύνολο του εξωτερικού εμπορίου (εισαγωγών - εξαγωγών) όλων των χωρών του κόσμου μέσα σε μια χρονική περίοδο (συνήθως ετήσια).

Οι γενεσιουργοί λόγοι του Διεθνούς Εμπορίου είναι πρώτον, η απομάκρυνση των σύγχρονων κρατών από την πολιτική και την επιδίωξη αυτάρκειας και από τον απομονωτισμό, δεύτερον η τάση για εξειδίκευση της παραγωγής από τις διάφορες χώρες με την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων που διαθέτουν και τον, βάσει αυτής, καταμερισμό της παραγωγής και τρίτον η εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που έχει κάθε χώρα απέναντι στις άλλες, ώστε να

παράγει προϊόντα που να μπορεί να

εξάγει σε άλλες χώρες .(Διεθνές Εμπόριο, Γ. Δασκάλου, Αθήνα 1997 σ 11)

Στην συνέχεια θα αναφερθούμε στις ωφέλειες και στα προβλήματα που μπορεί να δημιουργήσει το Διεθνές Εμπόριο.

- α) Το Διεθνές Εμπόριο συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη των διάφορων χωρών του κόσμου. Όπως ανέφερε ο μεγάλος οικονομολόγος Ντ. Ρόμπερτσον "Το διεθνές εμπόριο ήταν μηχανή προόδου τον 19^ο αιώνα με επίκεντρο τη Μεγ. Βρετανία, της οποίας αυξήθηκαν σημαντικά οι εξαγωγές". β) Με το Διεθνές Εμπόριο αναζητούνται νέες αγορές για την τοποθέτηση των παραγόμενων προϊόντων. γ) Με την έρευνα της διεθνούς αγοράς (που είναι μέρος του Marketing) διαπιστώνονται οι ανάγκες για την παραγωγή και την εμπορία νέων προϊόντων. δ) Γίνεται αμοιβαία κάλυψη των αναγκών σε αγαθά μεταξύ των κρατών σύμφωνα με τις ελλείψεις που παρουσιάζουν. ε) Δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας των αναγκαίων αποθεμάτων στις διάφορες χώρες, προϊόντων πρώτης ανάγκης (καύσιμα, φάρμακα, τρόφιμα, μέταλλα). ζ) Γίνεται διεθνής αναδιάρθρωση και ανακατανομή των παραγωγικών δυνάμεων με την αναμόρφωση της χρησιμοποίησης των συντελεστών της παραγωγής. η) Προκαλείται ο καταμερισμός των παραγωγικών δραστηριοτήτων μεταξύ των χωρών του κόσμου σύμφωνα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η καθεμιά σε σχέση με τις άλλες. θ) Δημιουργείται ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο με συνέπεια, την παραγωγική και οργανωτική, βελτίωσή τους, ώστε να προσφέρουν στις διεθνείς αγορές προϊόντα καλύτερης ποιότητας σε χαμηλότερες τιμές, με προφανή ωφέλεια των καταναλωτών σ' όλο τον κόσμο. ι) Προωθείται η οικονομική ευημερία και βελτιώνεται το βιοτικό επίπεδο των λαών του κόσμου. κ) Κάθε χώρα βάζει ως στόχο της την αύξηση της συμμετοχής της στο διευρυνόμενο όγκο του διεθνούς

εμπορίου. λ) Με αφορμή την επέκταση των διεθνών εμπορικών σχέσεων, ανεβαίνει το πολιτιστικό επίπεδο των λαών. μ) Ανταλλάσσεται η εμπειρία (Know How) μεταξύ των επιχειρηματιών του κόσμου ως προς την επεξεργασία και την εμπορία των προϊόντων, με τεχνολογικές βελτιώσεις χρησιμοποίηση νεότερων μεθόδων (Μάρκετινγκ, Προώθηση, Πωλήσεων, Διαφήμιση κ.λπ.).

ν). Οι απαιτήσεις των διεθνών αγορών συμβάλλουν στην επίτευξη του σύγχρονου στόχου "της ολικής ποιότητας" που απασχολεί έντονα τους επιχειρηματίες και τους διοικούντες τις επιχειρήσεις (μάνατζερ) σ' όλο τον κόσμο. Τα προβλήματα που προκύπτουν από το Διεθνές εμπόριο είναι, ότι μόνον ένα μικρό μέρος των παραγόμενων σ' όλο τον κόσμο αγαθών γίνεται αντικείμενο διεθνών συναλλαγών (παλιότερα υπολογιζόταν σε 10%, αργότερα ανέβηκε σε 15%). Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει χάσμα ανάμεσα σε παγκόσμια παραγωγή και σε διεθνές εμπόριο. Δεύτερον στο διεθνή παραγωγικό και εμπορικό ανταγωνισμό ευνοήθηκαν κυρίως οι πλουσιότερες χώρες που διέθεταν μεγάλα κεφάλαια και εξειδικευμένη εργασία ή πλουσιότερους φυσικούς πόρους (λ.χ. πετρέλαιο). Έτσι διευρύνθηκε το χάσμα μεταξύ αναπτυγμένων και μη (πλουσιότερων - φτωχότερων λαών) Τρίτον ο 20ός αιώνας παρουσίασε σημαντική επιβράδυνση στην αύξηση του διεθνούς εμπορίου. Μεταξύ 1928 -1958 η μέση ετήσια αύξηση (για τα μη πολεμικά χρόνια) αντιστοιχούσε μόνο στο 1/3 της μέσης ετήσιας αύξησης που πραγματοποιήθηκε πριν από έναν αιώνα. Τέταρτον σύμφωνα με τις διεθνείς στατιστικές, το 50% περίπου των διεθνών συναλλαγών διεξάγεται μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών (έναντι περίπου 40% της δεκαετίας του 1950-60), το 20% από αναπτυγμένες σε μη αναπτυγμένες χώρες (έναντι 24 – 26%), το 22% από μη αναπτυγμένες προς αναπτυγμένες και το 9% μεταξύ μη αναπτυγμένων χωρών. Πέμπτον είναι αναμφισβήτητο ότι η υστέρηση που παρατηρείται στις εξαγωγές των φτωχότερων χωρών επιφέρει επιβράδυνση του ρυθμού επέκτασης

του διεθνούς εμπορίου, έκτον στο χώρο της παγκόσμιας παραγωγής και εμπορίας βιομηχανικών αγαθών ξεχώρισαν ορισμένες κατ' εξοχήν αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Ιαπωνία, οι Η.Π.Α., η Γερμανία, οι πετρελαιοεξαγωγικές χώρες και πρόσφατα οι αναδυόμενες νέες βιομηχανικές χώρες της Άπω Ανατολής, Ταϊβάν, Νοτ. Κορέα, Χονγκ-Κονγκ, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Μαλαισία. Έβδομον εντελώς ξεχωριστός είναι ο ρόλος των καυσίμων (κυρίως πετρελαίου, φυσικού αερίου, γαιανθράκων) στις διεθνείς συναλλαγές γιατί οι εξαγωγικές δυνατότητες περιορίζονται σε μικρό σχετικά αριθμό χωρών, ενώ οι εισαγωγικές ανάγκες είναι τεράστιες σ' όλο τον κόσμο. Όγδωον ορισμένες χώρες εξαρτούν την οικονομική πρόοδο (ή και την ύπαρξή τους) από την εξέλιξη των εξαγωγών τους (ως σχέση μεταξύ εξαγωγών προς πραγματικό Α.Ε.Π.). Έτσι δέχονται έντονα τις επιπτώσεις από τη διεθνή συγκυρία (τις επικρατούσες κάθε φορά γενικές οικονομικές συνθήκες). Ένατων στη διενέργεια του διεθνούς εμπορίου οι διάφορες χώρες είναι υποχρεωμένες να συναλλάσσονται σε διεθνή νομίσματα (νομίσματα ορισμένων χωρών που έχουν καθιερωθεί να χρησιμοποιούνται στις διεθνείς συναλλαγές) όπως είναι κυρίως το δολάριο Η.Π.Α., το ιαπωνικό γεν και το γερμανικό μάρκο. Αυτή η υποχρέωση προκαλεί σημαντικά συναλλαγματικά και νομισματικά προβλήματα. Δέκατον οι εισαγωγές, όταν το εμπόριο με τις ξένες χώρες είναι ελεύθερο, επιβαρύνουν τα συναλλαγματικά αποθέματα των χωρών που τις κάνουν, τα οποία, αν δεν είναι επαρκή, μπορεί να φτάσουν πολύ χαμηλά ή και να εξαντληθούν. Ενδέκατων ο ελεύθερος ανταγωνισμός στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου, μπορεί να οδηγήσει στον αφανισμό επιχειρήσεων που δεν ανταποκρίνονται σ' αυτόν, με συνέπεια την απόλυση προσωπικού και την πρόκληση ή την όξυνση του προβλήματος της ανεργίας, που είναι πολύ δυσάρεστο για κάθε εθνική οικονομία.

Τέλος θα κάνουμε μια μικρή αναφορά στον καθορισμό των τιμών στο Διεθνές εμπόριο και πως αυτοί διαμορφώνονται.

Ο καθορισμός των τιμών στο διεθνές εμπόριο κατά το πλείστο παρουσιάζει κοινά σημεία με το γενικότερο καθορισμό των τιμών. Ειδικότερα, αυτός εξαρτάται από τους εξής παράγοντες:

1. Από τις συνθήκες ανταγωνισμού. Όταν ο ανταγωνισμός είναι ελεύθερος διεθνώς και από άλλες χώρες ζητούνται, όπως και από πολλές προσφέρονται ομοειδή προϊόντα, οι τιμές καθορίζονται σε συνάρτηση με τη ζήτηση, την ποιότητα, τις ευκολίες πληρωμής, το κόστος μεταφοράς, το κόστος εκτελωνισμού, τον τρόπο και το κόστος αποθήκευσης, την αμοιβή των ενδιαμέσων (αντιπροσώπων, μεσιτών) κ.ά. (Διεθνές Εμπορικές σχέσεις-Διεθνές Εμπόριο, Γ. χολέβας, 1997, σ 21). Αν υπάρχει διεθνές ολιγοπώλιο και μάλιστα συνεννοημένο (δηλ. μονοπώλιο όπως γίνεται με τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες του ΟΡΕC) οι τιμές καθορίζονται κάθε φορά, σε συνάρτηση με τη διεθνή ζήτηση, με τις δυνατότητες της προσφοράς και με τις διεθνείς συναλλαγματικές συνθήκες (λ.χ. διεθνής τιμή δολαρίου).
2. Από το τεχνολογικό επίπεδο των προϊόντων. Προϊόντα υψηλής τεχνολογίας που υπερέχουν των ομοειδών διεθνώς, αποσπούν υψηλότερες τιμές, ιδιαίτερα αν χρησιμοποιούνται σε ευαίσθητους τομείς (ιατρική, χημεία, εξοπλισμός, περιβάλλον κ.λπ.).
3. Από το βαθμό εξάρτησης από ορισμένα προϊόντα. Αυτό ισχύει κυρίως σε περιπτώσεις εξάρτησης από βασικά τρόφιμα (λ.χ. σιτηρά) καύσιμα και είδη αμυντικού εξοπλισμού.
4. Από τη "μόδα" που επικρατεί διεθνώς. Η "μόδα" κυρίως σε είδη ένδυσης, υπόδησης, διατροφής, περιποίησης σώματος (αρώματα, καλλυντικά) επιδρά σημαντικά (στη ζήτηση των σχετικών εμπορευμάτων με άμεση επίπτωση στην τιμή τους).
5. Από την ένταση και την έκταση της διαφήμισης σε διεθνές επίπεδο.

Αυτή επιδρά στην αυξημένη ζήτηση σε διεθνές επίπεδο. Επίσης επιδρά στην αυξημένη ζήτηση των διαφημιζόμενων προϊόντων με επίπτωση και στην τιμή τους. 6 Από τις κρατικές επεμβάσεις με διοικητικά μέτρα (οχληρές διατυπώσεις, επιβολή υποχρεώσεων κ.λπ.) στις διεθνείς συναλλαγές που αυξάνουν υπέρμετρα τις τιμές ορισμένων προϊόντων.

7. Από τις "προτιμησιακές ρήτρες" υπέρ ορισμένων χωρών που καθιστούν ευνοϊκότερες τις τιμές ορισμένων προϊόντων προερχόμενων απ'αυτές σε σύγκριση με τα ομοειδή προϊόντα άλλων χωρών που δεν έχουν την ίδια μεταχείριση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.Η ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Στην εθνικιστική θεωρία δίνουν έμφαση στο κόστος του διεθνούς εμπορίου σε συγκεκριμένες ομάδες και κράτη, και ευνοούν τον οικονομικό προστατευτισμό και τον κρατικό έλεγχο στο διεθνές εμπόριο.

Ένας από τους υποστηρικτές της εθνικιστικής θεωρίας ήταν και ο Alexander Hamilton. Ο Hamilton έκανε την παρουσία του το 1791 στην βουλή των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ και έριξε τον ιδεολογικό του σπόρο, του σύγχρονου οικονομικού προστατευτισμού. Ο Hamilton εκσυγχρόνισε τη μερκαντιλιστική θέση και ανέπτυξε μια δυναμική θεωρία οικονομικής ανάπτυξης που βασιζόταν στην ανωτερότητα της βιομηχανίας έναντι της γεωργίας. Σύμφωνα με τον Hamilton και τους μεταγενέστερους υποστηρικτές του οικονομικού εθνικισμού, οι κυβερνήσεις μπορούν να μετασχηματίσουν τη φύση των οικονομιών τους, άρα και την θέση τους στην διεθνή οικονομία. Η μεταφορά συντελεστών παραγωγής από τις πιο αναπτυγμένες οικονομίες μπορεί να ενθαρρυνθεί για την ανάπτυξη συγκεκριμένων κλάδων. Συγκεκριμένα ο Hamilton υποστηρίζει ότι η μετανάστευση, ιδίως ειδικευμένης εργασίας, θα πρέπει να ενθαρρύνει την επίσπευσή της εκβιομηχάνισης. Με λίγα λόγια, η απόψεις του Hamilton παρουσιάζουν μια δυναμική θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος που βασίζεται στις κρατικές πολιτικές της οικονομικής ανάπτυξης.

Όπως και άλλοι μερκαντιλιστές πριν απ' αυτόν, ο Hamilton ταύτισε την εθνική ισχύ με την ανάπτυξη των βιομηχανιών και θεώρησε την οικονομική ως υποκειμενική στο θεμελιακό καθήκον της οικοδόμησης του κράτους. Αν και οι ιδέες του για τον προστατευτισμό δεν έφτασαν στην πλήρη επιρροή τους στην

Αμερική, ωστόσο άσκησαν σημαντική επιρροή τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Ένας άλλος υποστηρικτής του εθνικισμού ήταν και ο Friedrich List. Ο List υποστηρίζει ότι οι θεωρίες του ελεύθερου εμπορίου των κλασικών οικονομολόγων ήταν η οικονομική πολιτική του ισχυρού. Ο List υποστηρίζει ότι η Βρετανία είχε πραγματικά χρησιμοποιήσει την δύναμη της για να προστατεύσει τις δικές της νηπιακές βιομηχανίες από τον ξένο ανταγωνισμό, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσε να εξασθενήσει τους αντιπάλους της με την χρήση στρατιωτικής ισχύος, μετατρέπόμενη σε πρωταθλήτρια του ελεύθερου εμπορίου μόνον όταν απέκτησε τεχνολογική και βιομηχανική υπεροχή έναντι των αντιπάλων της.

Ο List πίστευε ότι οι Βρετανοί απλώς αναζητούσαν να προωθήσουν τα δικά τους εθνικά συμφέροντα εξασφαλίζοντας πρόσβαση στις ξένες αγορές διαμέσου του ελεύθερου εμπορίου χωρίς εμπόδια. Ο List και άλλοι υποστηρικτές του οικονομικού εθνικισμού υποστήριζαν την πολιτική ενοποίηση, την ανάπτυξη των σιδηροδρόμων για την φυσική ενοποίηση της οικονομίας και την έγερση υψηλών δασμολογικών τειχών που θα ενίσχυαν την οικονομική ενοποίηση, θα προστάτευαν την ανάπτυξη της γερμανικής βιομηχανίας και θα δημιουργούσαν έτσι ένα ισχυρό γερμανικό κράτος.

Οι υποστηρικτές του οικονομικού εθνικισμού στο τέλος του εικοστού αιώνα αμφισβητούν πάλι τη φιλελεύθερη παραδοχή ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα είναι σχετικά στατικό. Ισχυρίζονται ότι ο νόμος του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι μια εκλογίκευση του υφιστάμενου διεθνούς καταμερισμού της εργασίας και προτείνουν μια εμπορική που ενθαρρύνει την ανάπτυξη ή τη συντήρηση της εγχώριας βιομηχανίας. Η έμφαση που δίνουν οι εθνικιστές στην εκβιομηχάνιση εστιάζεται στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, στην υιοθέτηση μιας στρατηγικής υποκατάστασης των εισαγωγών.

Οι υποστηρικτές του οικονομικού εθνικισμού πίστευαν επίσης ότι το ελεύθερο εμπόριο υπονομεύει την εθνική αυτονομία και τον κρατικό έλεγχο πάνω στην οικονομία, εκθέτοντας την οικονομία στις αντιξοότητες και τις αστάθειες της παγκόσμιας αγοράς και στην εκμετάλλευση από άλλες ισχυρότερες οικονομίες. Υποστηρίζουν επίσης ότι η εξειδίκευση, ιδίως σε εξαγωγές εμπορευμάτων περιορίζει την ευκαμψία, αυξάνει την ευπάθεια της οικονομίας σε δυσμενείς εξελίξεις, υποτάσσει την εγχώρια οικονομία στη διεθνή και απειλεί εγχώριους βιομηχανικούς κλάδους από τους οποίους εξαρτάται η εθνική ασφάλεια, η απασχόληση και άλλες αξίες της κοινωνίας. Μολονότι τα επιχειρήματα αυτά χρησιμοποιούνται συχνά για να συγκαλύψουν τα ειδικά συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων και βιομηχανιών, είναι σημαντικά στη διατύπωση της εθνικής οικονομικής πολιτικής σε όλες τις χώρες. Οι υποστηρικτές του οικονομικού εθνικισμού της Γερμανικής Ιστορικής Σχολής επέσυραν την προσοχή στους τρόπους με τους οποίους η άνοδος μιας εξαιρετικά αλληλένδετης παγκόσμιας οικονομίας επηρεάζει την εθνική ασφάλεια, ενώ οι φιλελεύθεροι του δεκάτου ένατου αιώνα υποστήριζαν ότι ο κόσμος ουδέποτε είχε κατά το παρελθόν γνωρίσει τόσο ειρηνική και οικονομικά ανθηρή εποχή. Η επέκταση του εμπορίου, η ροή των ξένων επενδύσεων και η αποδοτικότητα του διεθνούς νομισματικού συστήματος εγκαίνιασαν μια περίοδο οικονομικής μεγέθυνσης που, εκκινώντας από την Μεγάλη Βρετανία, εξαπλώθηκε και αγκάλιασε ολόκληρο το σύστημα. Ωστόσο αν και είναι πιθανό να κέρδισαν όλοι, ορισμένοι κέρδισαν περισσότερο από άλλους όπως τονίζουν με έμφαση οι εθνικιστές. Οι οπαδοί του οικονομικού εθνικισμού θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχουν την τάση να βλέπουν τον προστατευτισμό ως αυτοσκοπό. Υπέρτατος σκοπός για τους εθνικιστές, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα δεν είναι το ελεύθερο εμπόριο και η συσσώρευση πλούτου αλλά η οικοδόμηση κράτους και η βιομηχανική ισχύς. Στις

περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες η εκβιομηχάνιση είναι ο κύριος στόχος της εθνικής πολιτικής ενώ θεμελιακός σκοπός ενός δασμού είναι να εδραιώσει συγκεκριμένους βιομηχανικούς κλάδους.

Θεωρούν επίσης δεδομένη την ανωτερότητα της βιομηχανίας έναντι τόσο της γεωργίας όσο και της παραγωγής εμπορευμάτων. Η βιομηχανία θεωρείται όχι μόνο ότι είναι πολύτιμη από μόνη της επειδή συνεισφέρει υψηλή προστιθέμενη αξία στην εθνική παραγωγή, αλλά και γιατί έχει ισχυρά δευτερογενή αποτελέσματα θετικές εξωτερικές οικονομίες και αναδρομικούς δεσμούς ή παράπλευρες συνέπειες που υποκινούν ολόκληρη την οικονομία και επιταχύνουν τη γενική οικονομική ανάπτυξη. Για τους εθνικιστές το <<ποιος παράγει τι>> έχει ύψιστη σημασία, εκείνο δηλαδή ακριβώς που τους ενδιαφέρει είναι η διεθνής γεωγραφική τοποθέτηση αυτών των οικονομικών δραστηριοτήτων που κατά την κρίση τους συνεισφέρουν περισσότερο στην πολιτική θέση και τη γενική ανάπτυξη της οικονομίας. Η παραδοσιακή εθνικιστική υπεράσπιση της προστασίας της νηπιακής βιομηχανίας έχει συνδεθεί τα τελευταία χρόνια με την προοπτική της στρατηγικής εμπορικής πολιτικής, ενώ η προστασία της νηπιακής βιομηχανίας έχει σε μεγάλο βαθμό αμυντικό χαρακτήρα, η στρατηγική εμπορική πολιτική είναι ουσιαστικά επιθετική. Το κεντρικό μήνυμά της είναι: προστασία έναντι των εισαγωγών για την προώθηση των εξαγωγών. Με την δημιουργία φραγμών στις εισαγωγές, τη χρησιμοποίηση κρατικών επιδοτήσεων και την διαχείριση της εγχώριας ζήτησης για να δοθεί κάποιο πλεονέκτημα στις εγχώριες επιχειρήσεις, οι επιχειρήσεις μιας χώρας είναι δυνατόν να αποκτήσουν οικονομίες κλίμακας και άλλα πλεονεκτήματα που τους επιτρέπουν να κυριαρχούν στις παγκόσμιες αγορές. Το αποτέλεσμα της διαμάχης σχετικά με την προστασία των βιομηχανικών κλάδων είναι αβέβαιο. Όπως επισημάνει ο List και,

πιο πρόσφατα άλλοι συγγραφείς κάθε χώρα έχει προστατεύσει σε κάποιο βαθμό τις βιομηχανίες της στα πρώτα στάδια της εκβιομηχάνισης.

Εξετάζοντας κανείς μόνο το ζήτημα της προστασίας της νηπιακής βιομηχανίας μπορεί να καταλάβει στο συμπέρασμα ότι το εμπόριο έχει την δυνατότητα να είναι και καταστροφέας και ατμομηχανή της οικονομικής μεγέθυνσης. Η ανώτερη ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας στις αναπτυγμένες οικονομίες όπως άλλωστε έχει συμβεί με τον ιστορικό κλωστοϋφαντουργικό κλάδο των Ινδιών. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι οι εθνικιστές είναι μύωπες όταν αξιολογώντας το εμπόριο και τον προστατευτισμό τονίζουν τα άνισα διεθνή διανεμητικά αποτελέσματα του ελεύθερου εμπορίου ενώ παραβλέπουν τα εγχώρια διανεμητικά αποτελέσματα του προστατευτισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΘΕΩΡΙΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΠΟΨΗ

Η φιλελεύθερη θεωρία είναι η ορθόδοξη θεωρία που οι ρίζες της ανάγονται στον Adam Smith στον David Ricardo και στον John Stuart Mill.

Αν και η φιλελεύθερη θεωρία έχει αλλάξει σε μορφή και περιεχόμενο από τις απλές ιδέες του Adam Smith ως τις περίπλοκες μαθηματικές διατυπώσεις της σημερινής εποχής, εξακολουθεί να στηρίζεται στην πεποίθηση ότι η οικονομική εξειδίκευση παράγει οφέλη σε παραγωγική αποδοτικότητα και σε εθνικό εισόδημα. Η φιλελεύθερη θεωρία πιστεύει επίσης ότι το εμπόριο διευρύνει τις καταναλωτικές δυνατότητες.

Ο Adam Smith υποστηρίζει στο έργο του *The Wealth of Nations* (ο πλούτος των Εθνών) που εκδόθηκε το 1776 ότι το κλειδί για τον εθνικό πλούτο και την ισχύ ήταν η οικονομική μεγέθυνση. Η οικονομική μεγέθυνση όπως υποστηρίζει ο Smith είναι κυρίως συνάρτηση του καταμερισμού της εργασίας που με τη σειρά του εξαρτάται από την κλίμακα της αγοράς. Επομένως όταν το εμποροκρατικό κράτος εγείρει τείχη εναντίον της ανταλλαγής αγαθών και της διεύρυνσης των αγορών, περιορίζει την εγχώρια ευημερία και την οικονομική μεγέθυνση. Ο Smith ισχυριζόταν ότι το εμπόριο θα έπρεπε να είναι ελεύθερο και τα έθνη όφειλαν να συγκεντρώνουν τις προσπάθειες τους σε ότι μπορούσαν να κάνουν καλύτερα, ώστε να γίνουν πλούσια και ισχυρά. Τα πλεονεκτήματα ενός εδαφικού καταμερισμού της εργασίας βασισμένου στο απόλυτο πλεονέκτημα, αποτελούν τη βάση της θεωρίας του Adam Smith για το εμπόριο.

Ο David Ricardo στο κλασικό του έργο *‘Αρχές Πολιτικής Οικονομίας και Φορολογίας’* έδωσε την πρώτη επιστημονική απόδειξη ότι το διεθνές εμπόριο

είναι επωφελές. Ο νόμος του περί του συγκριτικού πλεονεκτήματος ή κόστους πρόσφερε μια νέα βάση για την ανάπτυξη μιας φιλελεύθερης θεωρίας του εμπορίου και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο ολόκληρου του οικοδομήματος της φιλελεύθερης οικονομικής. Αν και η θεωρία αυτή έχει τροποποιηθεί για να λάβει υπόψη της πολλές σύνθετες καταστάσεις που δεν είχε προβλέψει ο νόμος του Ricardo για το συγκριτικό πλεονέκτημα είναι μια από τις θεμελιακές αρχές της φιλελεύθερης διεθνούς οικονομικής μαζί με τις σύγχρονες εκδοχές της θεωρίας του David Hume για τις τιμές και την ροή των πολύτιμων μετάλλων και τον νόμο του John Stuart Mill για την αμοιβαία ζήτηση. Ο Ricardo πατώντας πάνω στις ιδέες του Smith διατύπωσε το νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος ως θεωρητική θεμελίωση του ελεύθερου εμπορίου. ο Smith είχε υποστηρίξει την άποψη ότι το διεθνές εμπόριο στηρίζονταν στο απόλυτο πλεονέκτημα, δηλαδή στη δυνατότητα ενός εξαγωγέα που διέθετε ένα ορισμένο ποσό παραγωγικών πόρων να παράγει μια ποσότητα αγαθών με χαμηλότερο κόστος απ' ότι οι ανταγωνιστές του. Το απόλυτο πλεονέκτημα ήταν ιστορικά η βάση του διεθνούς εμπορίου, δυστυχώς αν η φύση ήταν τόσο φειδωλή ώστε να μην δώσει σε ένα έθνος κάποιο απόλυτο πλεονέκτημα, τότε σύμφωνα με την θεωρία αυτή οι εμπορικές προοπτικές του θα είναι τουλάχιστον δυσοίωνες. (Robert Gilpin, Αθήνα 2000, σ 213). Η βιομηχανική Επανάσταση και η ανάπτυξη της βιομηχανίας μετέβαλαν την κατάσταση αυτή και η μεγαλοφυΐα του Ricardo έγκειται ακριβώς στο ότι αναγνώρισε το βάθος αυτού του μετασχηματισμού.

Με τον νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος ο Ricardo απέδειξε ότι η ροή εμπορίου μεταξύ χωρών καθορίζεται από το σχετικό κόστος των παραγόμενων αγαθών. Ο διεθνής καταμερισμός της εργασίας βασίζεται στο συγκριτικό πλεονέκτημα και οι χώρες θα τείνουν να εξειδικευθούν σε κείνα τα εμπορεύματα που το κόστος τους είναι σχετικά χαμηλό. Ακόμη κι αν ένα έθνος μπορεί να έχει

απόλυτο πλεονέκτημα έναντι όλων των εθνών σε κάθε αγαθό, εξειδικεύεται στα αγαθά στα οποία έχει το χαμηλότερο συγκριτικό κόστος αφήνοντας την παραγωγή των άλλων αγαθών στις άλλες χώρες-πράγμα που επιτρέπει σε όλες τις χώρες να ωφελούνται από την ανταλλαγή. Η απλή αυτή έννοια για τα καθολικά οφέλη της εξειδίκευσης που βασίζεται στο συγκριτικό πλεονέκτημα είναι το πιο ζωτικό τμήμα της φιλελεύθερης θεωρίας του εμπορίου. (Γεώργιος χρ. Δασκάλου, Αθήνα 1995, σ 54). Ο Ricardo χρησιμοποίησε το περίφημο παράδειγμα του με το κρασί της Πορτογαλίας και τα υφάσματα της Αγγλίας. Η Πορτογαλία έλεγε μπορεί να παράγει και κρασί και υφάσματα πιο φθηνά από την Αγγλία, ωστόσο αφού η Πορτογαλία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή κρασιού επειδή το έδαφος και οι κλιματολογικές της συνθήκες της επιτρέπουν να παράγει κρασί πιο φθηνά και πιο αποδοτικά απ' ό,τι υφάσματα θα κερδίζει περισσότερα αν ειδικευτεί στην παραγωγή κρασιού και εισάγει υφάσματα από την Αγγλία παρά αν ασχοληθεί με την παραγωγή και των δύο. Η ιδέα αυτή του κέρδους από το εμπόριο ήταν πραγματικά επαναστατική. Ο Paul Samuelson χαρακτήρισε τον νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος ως την πιο όμορφη ιδέα της Οικονομικής. Ο Ricardo αντιλαμβανόταν το διεθνές εμπόριο όχι ως ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος αλλά ως σχέση αρμονίας συμφερόντων που θεμελιώνονταν στην εξειδίκευση και στο συγκριτικό πλεονέκτημα. Το δόγμα αυτό της αρμονίας συμφερόντων αποτελεί τη βάση της φιλελεύθερης άποψης για τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Η κλασική θεωρία του εμπορίου όπως διατυπώθηκε από τον David Ricardo, τον John Stuart Mill και άλλους, στηρίζονταν σε ένα αριθμό σημαντικών παραδοχών και αφαιρέσεων από την πραγματικότητα. Αυτή η θεωρία παρέλειπε το κόστος μεταφοράς και υπέθετε ότι οι συντελεστές παραγωγής είχαν κινητικότητα στο πλαίσιο της εγχώριας οικονομίας αλλά όχι και στην διεθνή οικονομία. Το συγκριτικό πλεονέκτημα ήταν

στατικό, δώρο της φύσης, που δεν μπορούσε να μεταφερθεί από την μία χώρα στην άλλη. Η θεωρία βασιζόταν επίσης στην εργασιακή θεωρία της αξίας, δηλαδή πεποίθηση ότι η ποσότητα και η αποδοτικότητα της εισροής εργασίας είναι ο κύριος καθοριστικός παράγοντας του κόστους παραγωγής, επιπλέον ο νόμος του συγκριτικού πλεονεκτήματος βασιζόταν σε ένα υπόδειγμα δύο χωρών.

2.1 Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Οι μετέπειτα κριτικές και τελειοποιήσεις στα τέλη του δέκατου ένατου και στον εικοστό αιώνα τροποποίησαν την κλασική θεωρία με αρκετούς και σημαντικούς τρόπους. Συγκεκριμένα οι νεοκλασικοί συγγραφείς πρόσθεσαν το κόστος μεταφοράς, υπέθεσαν ότι υπάρχει μεγαλύτερη κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των χωρών και τόνισαν τη σπουδαιότητα των αυξανόμενων αποδόσεων κλίμακας ως εξήγηση του εμπορίου. Προσοχή δόθηκε επίσης στη δυναμική φύση του συγκριτικού πλεονεκτήματος, ενώ έγινε παραπέρα επεξεργασία της θεωρίας με τη βοήθεια μαθηματικών τεχνικών και στατιστικών δεδομένων. Η νεοκλασική άποψη έχει γίνει γνωστή ως η θεωρία ή υπόδειγμα διεθνούς εμπορίου των Heckscher-Ohlin-Samuelson και αποτελεί την τυπική φιλελεύθερη θέση στη δεκαετία 1980. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας χώρας από την σχετική αφθονία και τον πιο επικερδή συνδυασμό των συγκεκριμένων παραγωγικών συντελεστών της –όπως το κεφάλαιο, η εργασία, οι παραγωγικοί πόροι, η οργάνωση και διοίκηση και η τεχνολογία. Ειδικότερα υποστηρίζουν πως μια χώρα θα εξαγάγει εκείνα τα εμπορεύματα στην παραγωγή των οποίων χρησιμοποιούνται εντατικά οι άφθονοι παραγωγικοί συντελεστές της, η σύγχρονη θεωρία του εμπορίου έχει γίνει

επομένως πιο ρευστή, πιο δυναμική και πιο περιεκτική από την κλασική θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Το υπόδειγμα των Heckscher-Ohlin-Samuelson συνεχίζει να είναι η πιο σημαντική θεωρία για την ερμηνεία του διακλαδικού εμπορίου. Είναι επομένως κατάλληλο για την εξήγηση σε μεγάλο βαθμό του εμπορίου Βορρά-Νότου, αλλά είναι λιγότερο επιτυχημένο όσον αφορά το εμπόριο ανάμεσα στις ίδιες βιομηχανικές χώρες. Ο τύπος αυτός του εμπορίου έχει καταστήσει αναγκαίο έναν αριθμό κρίσιμων τροποποιήσεων στη νεοκλασική θεωρία και στη διατύπωση άλλων ερμηνειών. Ενώ το υπόδειγμα των Heckscher-Ohlin-Samuelson δίνει έμφαση στους παράγοντες με τους οποίους είναι προικισμένες οι χώρες από τη φύση και στον τέλει ανταγωνισμό, νεότερες θεωρίες όπως το <<χάσμα τεχνολογίας>> και η θεωρία του κύκλου προϊόντος δίνει έμφαση στην τεχνολογία, τις οικονομίες κλίμακας και τη δυναμική φύση του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Η πιο σημαντική ίσως πρόσφατη εξέλιξη στη θεωρία του εμπορίου είναι η προσπάθεια να ερμηνευτεί η γρήγορη επέκταση του ενδοκλαδικού εμπορίου που σημειώθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου μερικές αναπτυσσόμενες χώρες εισάγουν ορισμένα μοντέλα αυτοκινήτων ενώ την ίδια στιγμή εξάγουν διαφορετικά μοντέλα. Οι θεωρίες αυτές που έχουν εφαρμογή κυρίως στο εμπόριο Βορρά-Νότου, τονίζουν τη σημασία των μαθησιακών καμπυλών, των οικονομιών κλίμακας και των διαφοροποιημένων καταναλωτικών προτιμήσεων. Επίσης δίνουν έμφαση στην ολοένα και μεγαλύτερη σπουδαιότητα του μονοπωλιακού και ατελούς ανταγωνισμού στην εφαρμογή των θεωριών της επιχείρησης και της βιομηχανικής οργάνωσης στις εμπορικές σχέσεις και τις ξένες επενδύσεις. Μια επιπρόσθετη και στενά συνδεδεμένη εξέλιξη είναι η επέκταση του, (Γεώργιος χρ. Δασκάλου, ΑΘΗΝΑ 1995, σελ 62), ενδοεπιχειρησιακού και διεπιχειρησιακού εμπορίου, που είναι το εμπόριο το οποίο διεξάγεται εξ ολοκλήρου μέσα σε μια

πολυεθνική εταιρεία ή μεταξύ μερικών συνεργαζόμενων εταιρειών διαμέσου μηχανισμών όπως οι κοινοπραξίες ή η υπεργολαβική ανάθεση της παραγωγής συστατικών ενός τελικού προϊόντος. Η θεωρητική έρευνα αναγνωρίζοντας τις εξελίξεις αυτές ασχολείται με την διεθνή διάδοση των ολιγοπωλιακών εταιρειών και τη διεθνοποίηση της παραγωγής, προσπαθώντας να εξηγήσει τις στρατηγικές των πολυεθνικών εταιρειών.

Μια περισσότερο αμφιλεγόμενη πρόσφατη εξέλιξη είναι η έννοια της στρατηγικής εμπορικής πολιτικής.

Η τελευταία εξέλιξη στην ουσία της ιδέας του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα θεωρείται τώρα ότι έχει δυναμικό χαρακτήρα και είναι αυθαίρετο και προϊόν των πολιτικών που εφαρμόζουν οι εταιρείες και το κράτος. Καθώς η έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος έχει απολέσει ένα μέρος από το κύρος της, το επιχείρημα υπέρ του ελεύθερου εμπορίου έχει χάσει κάτι από την αποτελεσματικότητά του και έχει γίνει λιγότερο πειστικό. Το υπόδειγμα Heckscher-Ohlin-Samuelson που προσεγγίζει περισσότερο το πρότυπο της ενοποιημένης θεωρίας έχει μεγάλη σχέση με το εμπόριο Βορρά-Νότου, ανεξάρτητα όμως από τις θεωρητικές διαφορές, οι φιλελεύθεροι οικονομολόγοι διατηρούν την βασική τους πεποίθηση στα αμοιβαία οφέλη του ελεύθερου εμπορίου. Παρ'όλα αυτά όμως οι φιλελεύθεροι έχουν γίνει περισσότερο προσεκτικοί όταν πρόκειται να προτείνουν το ελεύθερο εμπόριο σαν την καλύτερη πολιτική για όλους και για κάθε περίοδο, αναγνωρίζουν επίσης ότι οι μεγάλες οικονομίες και οι μονοπωλητές μπορούν να εκμεταλλευθούν την θέση τους με την υιοθέτηση άριστων δασμών.

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η φιλελεύθερη θεωρία του εμπορίου δεν ισχυρίζεται ότι όλοι θα ωφεληθούν οπωσδήποτε από το ελεύθερο εμπόριο. Η παγκόσμια ευημερία θα αυξηθεί και όλοι θα κερδίσουν στην μακροχρόνια

περίοδο αν υιοθετήσουν μια πολιτική εξειδίκευσης που να βασίζεται στο συγκριτικό πλεονέκτημα ακόμη η φιλελεύθερη θεωρία του εμπορίου δεν υποστηρίζει ότι όλοι θα ωφεληθούν εξίσου αν ακολουθήσουν τις κατάλληλες πολιτικές. Απεναντίας υποστηρίζει ότι όλοι θα ωφεληθούν σε απόλυτους όρους, αν και ορισμένες χώρες θα ωφεληθούν περισσότερο απ'ότι άλλες, χάρη στην υψηλότερη αποδοτικότητα τους και στους πλουσιότερους φυσικούς πόρους με τους οποίους είναι προικισμένες. Η επιχειρηματολογία υπέρ του ελευθέρου εμπορίου δεν επικαλείται λόγους ισότητας και ίσης διανομής των ωφελειών, αλλά αυξημένης αποδοτικότητας και μεγιστοποίησης του κέρδους.

Οι φιλελεύθεροι θεωρούν το ελεύθερο εμπόριο ως την καλύτερη πολιτική επειδή η εξειδίκευση και ο διεθνής καταμερισμός της εργασίας αυξάνουν την ατομική παραγωγικότητα και αυξάνουν επιπλέον τις καταναλωτικές δυνατότητες.

Πιστεύουν επίσης ότι ο μόνος σκοπός των εξαγωγών είναι να πληρώνουν για τις εισαγωγές. Αν οικονομικές στρεβλώσεις εμποδίζουν το εμπόριο ή σημαίνουν ότι οι εισαγωγές θα βλάψουν χωρίς λόγο την κοινωνία η καλύτερη λύση κατά τους φιλελεύθερους είναι η εξάλειψη των στρεβλώσεων παρά η επιβολή περιορισμών στο εμπόριο. Αν αυτό είναι αδύνατον η επόμενη καλύτερη λύση είναι η διορθωτική χρησιμοποίηση των επιδοτήσεων και φόρων, μετά ακολουθούν οι δασμοί, επειδή αυτοί τουλάχιστον διατηρούν το μηχανισμό των τιμών. Αν κριθεί αναγκαίο αν εγερθούν μη δασμολογικά τείχη, τα εμπόδια αυτά θα πρέπει να είναι διαφανή και σαφώς γνωστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (ΔΥΪΣΜΟΣ)

Η θεωρία της δυαδικής οικονομίας ισχυρίζεται ότι κάθε οικονομία εθνική ή διεθνής, συγκροτείται από δύο σχετικά ανεξάρτητους τομείς, έναν σύγχρονο, προοδευτικό τομέα που χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο αποδοτικότητας και οικονομικής ολοκλήρωσης, και έναν παραδοσιακό τομέα που χαρακτηρίζεται από τον καθυστερημένο τρόπο παραγωγής και την τοπική αυτάρκεια. Η θεωρία υποστηρίζει ότι η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης συνεπάγεται την ενσωμάτωση και το μετασχηματισμό του παραδοσιακού τομέα σε ένα σύγχρονο τομέα μέσω του εκσυγχρονισμού των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών δομών. Η παγκόσμια ολοκλήρωση των αγορών και θεσμών είναι συνέπεια μιας αδυσώπητης κίνησης των δυνάμεων της αγοράς προς υψηλότερα επίπεδα οικονομικής αποδοτικότητας και παγκόσμιας αλληλεξάρτησης.

Κατά την άποψη αυτή, η άνοδος της οικονομίας της αγοράς είναι το φυσικό αποτέλεσμα της αποδέσμευσης των δυνάμεων της αγοράς. Τα ανθρώπινα όντα, στη φυσική τάση τους να διαπραγματεύονται και να ανταλλάσσουν αγαθό με αγαθό θα επεκτείνουν την οικονομική τους δραστηριότητα καθώς θα καταργούνται οι εξωτερικοί περιορισμοί και θα δημιουργούνται νέες ευκαιρίες. Οι εξελίξεις στις επικοινωνίες και τις μεταφορές και η μείωση του κόστους συναλλαγών είχαν ως αποτέλεσμα να εκτοπίζονται οι παραδοσιακές οικονομίες από τις σύγχρονες. Ο δυΪσμός θεωρεί ότι η σύγχρονη παγκόσμια οικονομία έχει αναπτυχθεί μέσα από την παγκόσμια επέκταση του τρόπου παραγωγής που βασίζεται στην αγορά και στην ενσωμάτωση νέων περιοχών στη διεθνή οικονομία, και όχι σαν κάτι που εμφανίστηκε ξαφνικά το δέκατο έκτο αιώνα με πράξη δύναμης από ευρωπαϊκές καπιταλιστικές χώρες. Ο σύγχρονος τομέας

εκτοπίζει προοδευτικά τον καθυστερημένο τομέα στο μέτρο που ολοένα και περισσότερες κοινωνίες υιοθετούν τον τρόπο οικονομικής οργάνωσης που βασίζεται στην αγορά.

Οι κυριότερες δυνάμεις που λειτουργούσαν στην διαδικασία αυτή ήταν οικονομικές, οργανωτικές και τεχνολογικές. Σ' αυτές περιλαμβάνονται η επινόηση νέων προϊόντων και παραγωγικών τεχνικών, το άνοιγμα νέων αγορών και πηγών προσφοράς και τα νέα μέσα οργάνωσης και διεύθυνσης των οικονομικών δραστηριοτήτων, (Robert Gilpin, ΑΘΗΝΑ 2000. σελ 90). Ο εκχρηματισμός της οικονομικής ζωής η άνοδος των πόλεων και οι εξελίξεις στις επικοινωνίες και μεταφορές υπήρξαν ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες. Οι εξελίξεις αυτές μείωσαν το κόστος των οικονομικών συναλλαγών κι επομένως διευκόλυναν την επέκταση των επιμέρους αγορών και την ενσωμάτωσή τους σε μια εξελισσόμενη παγκόσμια οικονομική αλληλεξάρτηση. Η διαδικασία της οικονομικής εξέλιξης καθοδηγείται από τον ανταγωνισμό στην αγορά και τον μηχανισμό των τιμών προς ακόμη υψηλότερα επίπεδα παραγωγικής αποδοτικότητας και μεγιστοποίησης του πλούτου. Εκείνοι που δρουν αναποτελεσματικά αναγκάζονται να προσαρμόσουν την συμπεριφοράς τους και να καινοτομήσουν γιατί διαφορετικά αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της οικονομικής χρεοκοπίας. Οι απορρέουσες επεκτάσεις των αγορών, η συσσώρευση κεφαλαίου και άλλων συντελεστών της παραγωγής και η επινόηση νέων τεχνολογιών και οργανωσιακών μορφών έχουν θέσει τον κόσμο σε μια πορεία συνεχούς οικονομικής μεγέθυνσης και παγκόσμιας αλληλεξάρτησης. Αν και η διαδικασία αυτή του οικονομικού εκσυγχρονισμού μπορεί να επηρεαστεί στη βραχυχρόνια περίοδο απ' τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, στη μακροχρόνια περίοδο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από αυτές τις εξωτερικές επιρροές. Θεμελιακά η

δημιουργία του σύγχρονου κόσμου είναι συνέπεια παραγόντων εσωτερικών στην αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η βασική θέση της θεωρίας του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος είναι ότι η ιστορία και η λειτουργία της διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας μπορεί να κατανοηθεί μόνο υπό το πρίσμα του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος, το οποίο ορίζεται από έναν υποστηρικτή της θεωρίας αυτής ως μια ενότητα με ενιαίο καταμερισμό της εργασίας και πολλαπλά πολιτικά συστήματα. Καθένας από τους όρους που ενσωματώνονται στο όνομα της θεωρίας αυτής εκφράζει μια κρίσιμη πλευρά της αντίληψης της διεθνούς ιστορίας. Οι σύγχρονες οικονομικές και πολιτικές σχέσεις πιστεύεται ότι είναι θεμελιακά διαφορετικές από εκείνες που επικρατούν στην προ-σύγχρονη εποχή. Ο κόσμος είναι ένα διαρθρωμένο σύνολο και αποτελεί την κατάλληλη μονάδα και το πιο πρόσφατο επίπεδο ανάλυσης. Και ο σύγχρονος κόσμος πρέπει να κατανοηθεί ως ένα σύστημα όπου όλα τα ποικίλα μέρη της δομής συνδέονται λειτουργικά και αναγκαία, ένα σύστημα που λειτουργεί σε συμφωνία με ένα σύνολο οικονομικών νόμων. Οι υποστηρικτές της θεωρίας του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος ισχυρίζονται ότι κύριο καθήκον των πολιτικών οικονομολόγων είναι η ανάλυση των πηγών, της δομής και της λειτουργίας του συστήματος αυτού.

Αν και οι θιασώτες αυτής της θεωρίας δεν είναι κατ' ανάγκη μαρξιστές, και πράγματι πολλοί απ' αυτούς αποκλίνουν από τον κλασικό μαρξισμό σε πολλά και σημαντικά σημεία, η θεωρία του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος εκπηγάει από την μαρξιστική αντίληψη της κοινωνικής πραγματικότητας. Πρώτον η θεωρία αποδέχεται την υπεροχή της οικονομικής σφαίρας και της ταξικής πάλης έναντι της πολιτικής και ομαδικής σύγκρουσης ως καθοριστικό

παράγοντα της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Ωστόσο ο παραδοσιακός μαρξισμός εστιάζει την προσοχή του στην εγχώρια ταξική δομή και πάλη, ενώ η θεωρία του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος μιλά για μια διεθνή ιεραρχία και πάλη κρατών και οικονομικών τάξεων. Δεύτερον η ανάλυση εστιάζεται στον καπιταλισμό ως παγκόσμιο φαινόμενο. Παρόλο αυτά ο μαρξισμός θεωρεί τη διεθνή οικονομία ως ένα σύστημα που παράγει οικονομική ανάπτυξη, αν και άνισα, και εξελίσσεται προς την παγκόσμια ενότητα, η θεωρία του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος υποθέτει ένα ήδη ενοποιημένο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα που αποτελείται από μια ιεραρχία κρατών που συνενώνονται με οικονομικές δυνάμεις και προκαλούν υπανάπτυξη σε όλη την εξαρτημένη περιφέρεια.

Η θέση του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος στηρίζεται στην κλασική μαρξιστική αντίληψη ότι τόσο το εθνικό κράτος των εθνικιστών όσο και η αγορά των φιλελεύθερων προκύπτουν από υποκείμενες και πιο θεμελιακές κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις. Το κράτος και η αγορά είναι προϊόντα μια συγκεκριμένης ιστορικής εποχής και ενσωματώνονται στέρεα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Η κατανόηση της πολιτικής οικονομίας, επομένως, ουσιαστικά ταυτίζεται με την κατανόηση της φύσης και της δυναμικής αυτής της πιο βασικής πραγματικότητας του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος. Μολονότι οι υποστηρικτές της θεωρίας του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος έχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, το βασικό επιχείρημα τους είναι ότι η παγκόσμια οικονομία περιέχει ένα κυρίαρχο κέντρο και μια εξαρτημένη περιφέρεια που αλληλεπιδρούν και λειτουργούν ως ολοκληρωμένο σύνολο. Ενώ ο δυαδισμός θεωρεί ότι, αν το ανεπτυγμένο κέντρο και εξαρτημένη περιφέρεια έχουν δεσμούς, αυτοί είναι χαλαροί αλλά πάντως αμοιβαία ωφέλιμοι, η θεωρία του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος βλέπει το κέντρο και την περιφέρεια ως

ένα όλον, κατά τον τρόπο ώστε οι ίδιοι μηχανισμοί που δημιουργούν συσσώρευση κεφαλαίου και ανάπτυξη στο κέντρο να προκαλούν οικονομική και πολιτική υπανάπτυξη στην περιφέρεια.

Σε αντίθεση με την έμφαση που δίνει ο δυϊσμός στην τάση προς το διαχωρισμό κέντρου και περιφέρειας, και ιδίως στην οικονομική απομόνωση μεγάλων τμημάτων της περιφέρειας, οι θεωρητικοί του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος πιστεύουν ότι το κέντρο και η περιφέρεια συνδέονται στενά ενώ ο σύγχρονος και ο παραδοσιακός τομέας συνδέονται λειτουργικά. Ο τελευταίος είναι καταδικασμένος σε καθυστέρηση εξαιτίας των δεσμών του με τον πρώτο.

Διάφοροι υποστηρικτές της θεωρίας του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος δίνουν έμφαση σε διαφορετικές όψεις, ερμηνείες και οργανωτικές αρχές. Η πιο όμως συστηματική διατύπωση της θεωρίας αυτής αλλά και εκείνη που άσκησε τη μεγαλύτερη επιρροή, είναι αυτή του Immanuel Wallerstein. Σύμφωνα με την διατύπωση αυτή το πλουραλιστικό σύστημα ισορροπίας δυνάμεων της δυτικής Ευρώπης ήταν η αναγκαία προϋπόθεση για την εμφάνιση του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος. Μέχρι την εμφάνιση του πολιτικού συστήματος των εθνικών κρατών στην πρώτη περίοδο της σύγχρονης Ευρώπης, το διεθνές σύστημα χαρακτηριζόταν από διαδοχικές παγκόσμιες αυτοκρατορίες. Η συσσώρευση κεφαλαίου και οι παραγωγικές επενδύσεις σ' αυτά τα προσύγχρονα ιμπεριαλιστικά συστήματα και οι διοικούμενες οικονομίες υπονομεύθηκαν από την απομύζηση του οικονομικού πλεονάσματος από παρασιτικές γραφειοκρατίες. Καθώς η αγορά δεν ήταν ποτέ ικανή να αποφύγει την πολιτική, το εμπόριο και ο καπιταλισμός ποτέ δεν θα αξιοποιούσαν πλήρως τις δυνατότητες τους να παράγουν πλούτο και να μετασχηματίσουν την κοινωνία. Η αντικατάσταση αυτών των προσύγχρονων ιμπεριαλιστικών οικονομικών και πολιτικών συστημάτων από το σύστημα του εθνικού κράτους επέτρεψε στις

δυνάμεις τις αγορές να ξεφύγουν από τον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας. Έτσι η αγορά αφέθηκε ελεύθερη να αναπτύξει και να μετασχηματίσει την παγκόσμια οικονομία σύμφωνα με την δική της εσωτερική λογική. (Robert Gilpin, ΑΘΗΝΑ 2000, σελ 96). Μολονότι η θεωρία αυτή του Σύγχρονου Παγκόσμιου Συστήματος ισχυρίζεται ότι το εθνικό κρατικό σύστημα ήταν η πρωταρχική προϋπόθεση για την δημιουργία της παγκόσμιας οικονομίας, βλέπει την δράση του διεθνούς εμπορίου με τις επενδύσεις ως το θεμελιακό μηχανισμό για τη διαιώνιση των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της. Η δομή της σύμφωνα με τον Waller stein, ορίζεται από έναν διεθνή καταμερισμό της εργασίας που έχει αποκλειστικά καπιταλιστικό χαρακτήρα. Η αποτελεσματική παγκόσμια οργάνωση της παραγωγής χαρακτηρίζεται από μία διευρυνόμενη περιφερειακή εξειδίκευση που βασίζεται σε διαφορετικές μεθόδους ελέγχου της εργασίας. Η παγκόσμια οικονομία είναι μια διεθνής ροή άνισων κρατών που διατηρεί τον διεθνή καταμερισμό της εργασίας και είναι υπεύθυνη για την διατήρηση του φαύλου κύκλου της συσσώρευσης κεφαλαίου στα αναπτυσσόμενα καπιταλιστικά κράτη και της καθυστέρησης και υπανάπτυξης στον υπόλοιπο κόσμο. Οι κύριες συνέπειες αυτού του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας είναι ιεραρχικά ταξινομημένες ομάδες κρατών, που διαφέρουν μεταξύ τους ανάλογα με την θέση που μπορούν να κερδίσουν για τον εαυτό τους στην ιεραρχία της αγοράς. Τα κράτη του κέντρου τείνουν να εξειδικεύονται στη μεταποιητική παραγωγή, και στα κράτη της περιφέρειας ανατίθεται η παραγωγή πρώτων υλών, ενώ τα κράτη της ημιπεριφέρειας βρίσκονται κάπου ανάμεσα στις δύο αυτές ομάδες. Τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου καπιταλισμού έχουν μείνει ουσιαστικά αμετάβλητα στην διαδρομή των αιώνων.

Το πιο σημαντικό γνώρισμα που λέγεται ότι χαρακτηρίζει αυτό το Σύγχρονο Παγκόσμιο Σύστημα είναι ότι λειτουργώντας ως μια αδιάσπαστη ενότητα,

αποσπτά οικονομικό πλεόνασμα και μεταφέρει πλούτο από την εξαρτημένη περιφέρεια στα ιμπεριαλιστικά κέντρα. Τα συστηματικά μέρη αυτού του συστήματος, οι μεταξύ τους σχέσεις, και τα εσωτερικά κοινωνικά και λοιπά χαρακτηριστικά, καθορίζονται από το σύστημα ως σύνολο. «Δεν μπορεί να υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως εθνική ανάπτυξη, ανεξάρτητα από τη λειτουργία ολόκληρου του συστήματος, Waller stein, 1974, σ 390».

Η ακόλουθη διατύπωση που έχει γίνει από τον Brewer αποδίδει τον ολιστικό και λειτουργικό χαρακτήρα του συστήματος:

Το καπιταλιστικό παγκόσμιο σύστημα διακρίνεται σε τρεις βαθμίδες κρατών, κράτη του κέντρου, της ημιπεριφέρειας και της περιφέρειας. Βασική διαφορά μεταξύ των τριών αυτών βαθμίδων είναι η δύναμή της κρατικής μηχανής σε διάφορες περιοχές, και αυτή με τη σειρά της οδηγεί σε μεταφορά πλεονάσματος από την περιφέρεια στο κέντρο. Η ισχύς του κράτους αποτελεί τον κεντρικό μηχανισμό, εφόσον οι δρώντες στην αγορά επιχειρούν να αποφύγουν την κανονική λειτουργία της αγοράς κάθε φορά που δεν μεγιστοποιεί τα κέρδη τους, απευθυνόμενοι στο εθνικό κράτος από το οποίο ζητούν να μεταβάλει τους όρους του εμπορίου.

Η αρχική τοποθέτηση ενός κράτους στον αδυσώπητο διεθνή καταμερισμό της εργασίας καθορίζει κατά πόσον ένα κράτος είναι σκληρό ή μαλακό. Ενώ το σκληρό κράτος είναι ικανό να αντισταθεί στις εξωτερικές δυνάμεις της αγοράς, να τις κατευθύνει προς το δικό του όφελος και να διαχειριστεί αποτελεσματικά τη δική του οικονομία, το μαλακό κράτος είναι επιρρεπές στο έλεος των δυνάμεων της αγοράς και ανίκανο να ελέγξει τις δικές του οικονομικές παραβάσεις. Έτσι τα μαλακά κράτη και οι εξαρτημένες οικονομίες είναι πιασμένα στα δίκτυα των δυνάμεων της αγοράς, από τα οποία είναι πολύ δύσκολο να ξεφύγουν.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με τον Waller stein το σύγχρονο σύστημα που δημιουργήθηκε από τον καπιταλισμό κατά τον δέκατο έκτο και δέκατο έβδομο αιώνα δεν έχει ουσιαστικά μεταβληθεί παρά τα χρόνια που πέρασαν. Είναι ένα σύστημα που τείνει να αναπαράγεται καθώς οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Μακροχρόνια όμως δεν μπορεί να αποφύγει τους αναπόφευκτούς νόμους της εξαφάνισης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής που αναπτύχθηκαν από την μαρξιστική θεωρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

Σύμφωνα με την θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, όπως αναπτύχθηκε αρχικά από τον Charles Kindleberger, υποστηρίζει ότι μια ανοιχτή και φιλελεύθερη οικονομία προϋποθέτει την ύπαρξη μιας ηγεμονικής ή κυρίαρχης δύναμης. Επίσης ένας άλλος οικονομολόγος ο Robert Keohane, υποστηρίζει ότι «οι ηγεμονικές δομές εξουσίας, που κυριαρχούνται από μια μόνο χώρα, συντελούν περισσότερο στην ανάπτυξη ισχυρών διεθνών καθεστώτων που οι κανόνες είναι σχετικά ακριβείς και αρκετά σεβαστοί»(Keohane, 1980, σ 132). Η θεωρία δεν υποστηρίζει ότι μια διεθνής οικονομία θα ήταν δυνατόν να υπάρξει και να λειτουργήσει χωρίς την παρουσία μιας ηγεμονικής δύναμης, αλλά ότι ο συγκεκριμένος τύπος διεθνούς οικονομικής τάξης-(φιλελεύθερος τύπος)-δεν μπορεί να ακμάσει και να φτάσει την πλήρη ανάπτυξη του παρά μόνον όταν υπάρχει μια τέτοια ηγεμονική δύναμη.

Ωστόσο, η απλή ύπαρξη ηγεμονικής δύναμης δεν είναι αρκετή να εξασφαλίσει την ανάπτυξη μιας φιλελεύθερης διεθνούς οικονομίας, επιπλέον η ίδια ηγεμονία πρέπει να είναι αφοσιωμένη στις αξίες του φιλελευθερισμού. Οι εγχώριες οικονομικές δομές της ηγεμονικής χώρας και των άλλων κοινωνιών είναι σημαντικοί καθοριστικοί παράγοντες της διάθεσης των κρατών προς μία φιλελεύθερη διεθνή τάξη. Ηγεμονία χωρίς φιλελεύθερη αφοσίωση στην οικονομία της αγοράς θα οδηγήσει μάλλον σε ιμπεριαλιστικά συστήματα και στην επιβολή πολιτικών και οικονομικών περιορισμών στις ασθενέστερες δυνάμεις. Ο ηγεμόνας μπορεί να ενθαρρύνει, αλλά δεν μπορεί να επιβάλλει σε άλλα ισχυρά κράτη να ακολουθήσουν του κανόνες μιας ανοιχτής παγκόσμιας οικονομίας.

Τρεις λοιπόν προϋποθέσεις, ηγεμονία, φιλελεύθερη ιδεολογία και κοινά συμφέροντα, πρέπει να πληρούνται για την εμφάνιση και την επέκταση ενός φιλελεύθερου συστήματος της αγοράς.

Η ηγεμονία ή ηγεσία βασίζεται σε μια γενική αποδοχή της νομιμότητας και ταυτόχρονα στην αντίληψη ότι είναι περιορισμένη από την ανάγκη διατήρησης της, ενώ τα άλλα κράτη αποδέχονται τον κανόνα του ηγεμόνα εξαιτίας του κύρους και της θέσης του στο διεθνές πολιτικό σύστημα. Ένας σημαντικός βαθμός ιδεολογικής συναίνεσης απαιτείται για να έχει ο ηγεμόνας την αναγκαία υποστήριξη από άλλα ισχυρά κράτη. Αν άλλα κράτη αρχίσουν να θεωρούν τις πράξεις του ηγεμόνα ως πράξεις που εξυπηρετούν μόνον των δικών του συμφερόντων και ως αντίθετες προς τα δικά τους πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, το ηγεμονικό σύστημα θα εξασθενήσει σημαντικά, θα εξασθενήσει επίσης αν οι πολίτες της ηγεμονικής χώρας πιστεύουν ότι τα άλλα κράτη θέλουν να τους εξαπατήσουν ή αν το κόστος της ηγεσίας αρχίσει να υπερβαίνει το αισθητό όφελος. Στις συνθήκες αυτές οι ισχυρές ομάδες γίνονται όλο και λιγότερο πρόθυμες να υποτάξουν τα συμφέροντα τους στη διαιώνιση των συστημάτων. Όπως διατυπώθηκε αρχικά από τον Kindleberger και ακολούθως διευρύνθηκε και τροποποιήθηκε από άλλους (Robert Gilpin), η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας υποστηρίζει ότι μια ανοιχτή οικονομία της αγοράς αποτελεί συλλογικό ή δημόσιο αγαθό. Αγαθό συλλογικό ή δημόσιο «είναι ένα αγαθό που η κατανάλωση του από ένα άτομο, νοικοκυριό ή επιχείρηση δεν μειώνει την διαθέσιμη ποσότητα του για τους άλλους δυνητικούς καταναλωτές» (Kindleberger, 1981, σ 243). Ένας δρόμος ή ένα άτομο μπορεί να καταναλώσει ένα τέτοιο αγαθό χωρίς να πληρώσει κάποιο τίμημα, τα δημόσια αγαθά έχουν την τάση να προσφέρονται σε ποσότητες μικρότερες από τις κοινωνικά επιθυμητές.

Στην περιοχή των διεθνών σχέσεων, λέγεται ότι υπάρχει ένας αριθμός συλλογικών αγαθών. Ένα ανοιχτό και φιλελεύθερο καθεστώς εμπορικών συναλλαγών που βασίζεται στην αρχή του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους της μη-διάκρισης και της άνευ όρων αμοιβαιότητας-δηλαδή μια δασμολογική παραχώρηση που παρέχεται σε μια χώρα πρέπει να επεκταθεί και στις άλλες χώρες, είναι ένα παράδειγμα τέτοιου δημόσιου αγαθού. Ένα άλλο συχνά μνημονευόμενο παράδειγμα είναι η ύπαρξη ενός σταθερού διεθνούς νομίσματος, επειδή διευκολύνει το εμπόριο από το οποίο μπορούν να ωφεληθούν όλοι. Ένα τρίτο, αλλά περισσότερο αμφιλεγόμενο παράδειγμα συλλογικού αγαθού είναι η προσφορά διεθνούς ασφαλείας. Τα ξεχωριστά κράτη, σύμφωνα με την επιχειρηματολογία αυτή μπορούν να απολαμβάνουν τα συλλογικά αγαθά ανεξάρτητα από το αν έχουν συνεισφέρει ή όχι στη διατήρησή τους.

Σύμφωνα με την θεωρία αυτή ο ηγεμόνας ή ηγέτης έχει την ευθύνη της εγγύησης ότι τα συλλογικά αγαθά θα παρέχονται σε ένα ανοιχτό σύστημα εμπορικών συναλλαγών και με σταθερό νόμισμα. Υποθέτει δηλαδή ότι ένα φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα δεν μπορεί να διατηρηθεί μόνο του αλλά πρέπει να στηρίζεται μακροχρόνια από τις πράξεις της κυρίαρχης οικονομίας. Μια ανοιχτή παγκόσμια οικονομία απειλείται ιδιαίτερα από το πρόβλημα των <τσαμπατζήδων>, εκείνων που αποκομίζουν οφέλη από τα συλλογικά αγαθά αλλά αρνούνται να πληρώσουν το δίκαιο μερίδιο που τους αναλογεί για την παροχή των αγαθών αυτών. Επίσης ορισμένα κράτη προσπαθούν να προωθήσουν τα συμφέροντά τους σε βάρος άλλων κρατών εκμεταλλευόμενα λόγω χάρη μια μονοπωλιακή θέση. Σύμφωνα με την θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, αυτοί οι πειρασμοί εξαπάτησης και εκμετάλλευσης των άλλων κατακλύζουν συχνά τη φιλελεύθερη επιχειρηματολογία που υποστηρίζει ότι είναι

περιττό να υπάρχει ηγεμονική δύναμη γιατί το διεθνές εμπόριο είναι εξ ορισμού επωφελές για κάθε συμβαλλόμενο.

Η ηγεμονική οικονομία, σύμφωνα με τη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας επιτελεί ορισμένα κρίσιμα καθήκοντα για την λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας. Χρησιμοποιεί την επιρροή της για να δημιουργήσει διεθνή καθεστώτα οριζόμενα απλώς ως αρχές, πρότυπα, κανόνες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων γύρω από τα οποία οι προσδοκίες του δρώντος συγκλίνουν σε ένα πεδίο ζήτημα. Το καθεστώς προσδιορίζει τη νόμιμη και απαγορεύει την παράνομη συμπεριφορά για να περιορίσει την σύγκρουση, να εξασφαλίσει το δίκαιο ή να διευκολύνει την συμφωνία.

Όπως υποστηρίζει ο Kindleberger, «για να είναι σταθερή η παγκόσμια οικονομία, χρειάζεται έναν σταθεροποιητικό παράγοντα μια χώρα ικανή να αναλάβει το καθήκον του να προσφέρει μια αγορά για τα αγαθά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ρευστοποίησης, μια σταθερή αν όχι αντικυκλική ροή κεφαλαίου και έναν ανά-προεξοφλητικό μηχανισμό για την παροχή ρευστότητας όταν το νομισματικό σύστημα δείχνει σημάδια πανικού»(Kindleberger, 1981, σ 247)

Η αύξηση και ο δυναμισμός της ηγεμονικής δύναμης χρησιμεύουν ως παράδειγμα των ωφελειών που παρέχει το σύστημα της αγοράς και λειτουργούν σαν μηχανή μεγέθυνσης του υπόλοιπου συστήματος: οι εισαγωγές της δίνουν ώθηση στην πρόοδο των άλλων οικονομιών και οι επενδύσεις της προσφέρουν στις αναπτυσσόμενες χώρες τα αναγκαία χρηματοοικονομικά μέσα για την ανάπτυξη τους. Μέσα από την μεταφορά τεχνολογίας και την διάδοση της γνώσης, ο ηγεμόνας προσφέρει επίσης στις αναπτυσσόμενες οικονομίες την τεχνολογική και την τεχνική ικανότητα που χρειάζεται για την εκβιομηχάνιση και την οικονομική τους ανάπτυξη. Ο ρόλος αυτός του ηγεμόνα στην παγκόσμια διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης αποτελεί τη συνδετική ουσία που βοηθά

το σύστημα να διατηρήσει την ενότητά του. Όταν αυτός ο τόνος ατονεί, αμέσως αρχίζουν να εκδηλώνονται φυγόκεντρες τάσεις.

Μολονότι οι δύο ηγεμονικές δυνάμεις στο σύγχρονο κόσμο ήταν καθεμία στην εποχή της, το κυρίαρχο στρατιωτικό κράτος στο διεθνές σύστημα, ωστόσο η επιρροή τους πήγαζε από την άσκηση της οικονομικής ισχύος. Ο ηγεμόνας σύμφωνα με τον Robert Keohane πρέπει να ελέγχει τις πρώτες ύλες, τις πηγές κεφαλαίου, τις αγορές και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην παραγωγή των πολύτιμων αγαθών. Αν και η ηγεμονική ηγεσία ωφελεί εκείνες τις οικονομίες που είναι σε θέση να επωφεληθούν από την φιλελευθεροποίηση των συναλλαγών, μια ανεξάρτητη παγκόσμια οικονομία δημιουργεί επίσης αρνητικές εξωτερικές συνέπειες και ένα πλέγμα σχέσεων ισχύος. Η πραγματική ή απειλούμενη διακοπή του εμπορίου, της χρηματοδότησης ή της τεχνολογίας είναι δυνητικά μέσα άσκησης επιρροής πάνω σε άλλα κράτη. Η ικανότητα του ηγεμόνα να ασκεί εξουσία, μέσα από τους μηχανισμούς της οικονομικής αλληλεξάρτησης, συμβάλλει στη διοίκηση και οργάνωση της διεθνούς οικονομίας και επίσης επιτρέπει στον ηγεμόνα να εκμεταλλεύεται την κυρίαρχη θέση του.

Το σχετικά μεγάλο μέγεθος της αγοράς της ηγεμονικής δύναμης είναι πηγή αξιόλογης ισχύος και της επιτρέπει να δημιουργήσει μια σφαίρα οικονομικής επιρροής. Ο ηγεμόνας μπορεί να αποκτήσει επιρροή πάνω σε άλλα κράτη ανοίγοντας απλώς την αγορά σε φιλικά κράτη ή αρνούμενος να τα ανοίξει σε μη φιλικά κράτη. Μολονότι επικρατεί η τάση να διογκώνεται πολύ η χρησιμότητα των οικονομικών κυρώσεων, αποτελούν ένα παράδειγμα οικονομικής ισχύος. Οι Η.Π.Α. διεύρυναν επίσης σημαντικά την ηγεμονική δύναμη τους μέσα από την υπερπόντια επέκταση των πανίσχυρων πολυεθνικών εταιρειών τους.

Ο κεντρικός ρόλος του ηγεμονικού συστήματος στο διεθνές νομισματικό σύστημα του παρέχει χρηματοδοτική και νομισματική ισχύ. Τόσο η μεγάλη Βρετανία στο

δέκατο ένατο αιώνα, όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες στον εικοστό αιώνα, χρησιμοποίησαν προς όφελος τους την καθαρή πρόσοδο της κοπής νομισμάτων, το οποίο είναι το κέρδος το οποίο αποκομίζει ο ηγεμόνας ή η κυρίαρχη δύναμη από την έκδοση χρήματος. Οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποίησαν επίσης την χρηματοδοτική ισχύ τους για να ανταμείψουν φίλους, παρέχοντας τους την δυνατότητα πρόσβασης στις κεφαλαιαγορές. Επίσης στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών οι χρηματοδοτικές διευκολύνσεις του ηγεμόνα διαδραμάτιζαν κρίσιμο ρόλο όσον αφορά την ικανότητα του να διατηρεί την κυρίαρχη θέση του στο διεθνές σύστημα και ταυτόχρονα να στηρίζει την εσωτερική ευημερία του στη δεκαετία του '80.

Η έσχατη βάση της οικονομικής ισχύος του ηγεμόνα είναι η ευκαμψία και η κινητικότητα της οικονομίας του. Μακροχρόνια οικονομικής ισχύς δεν είναι ούτε η κατοχή ορισμένων μονοπωλίων ή και τεχνολογιών ούτε η οικονομική αυτάρκεια, αλλά μάλλον η ικανότητα της οικονομίας να μετασχηματίζεται και να ανταποκρίνεται στις αλλαγές που σημειώνονται στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, όπως είναι οι μεταβολές στο συγκριτικό πλεονέκτημα ή οι μεταβολές στις τιμές. Η ακαμψία της Βρετανικής οικονομίας στα τέλη του δέκατου ενάτου αιώνα απέναντι στην άνοδο των νέων βιομηχανικών δυνάμεων ήταν μια από τις σημαντικότερες αιτίες της παρακμής της. Ομοίως οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι Ηνωμένες Πολιτείες στις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα στην προσαρμογή τους απέναντι στις βαθύτερες μεταβολές οι οποίες σημειώνονται στον παγκόσμιο εδαφικό καταμερισμό των βιομηχανικών δραστηριοτήτων και την επανάσταση στην τιμή της ενέργειας, έχουν υπονομεύσει την ισχύ και την διεθνή θέση τους. (Robert Gilpin, τόμος Α', ΑΘΗΝΑ 2000, σ 105). Μολονότι η σχετική κάμψη της ισχύος τόσο της Μεγάλης Βρετανίας όσο και των Ηνωμένων Πολιτειών επιπαχύνθηκε εξαιτίας δικών τους πράξεων,

και ότι το ηγεμονικό σύστημα είναι τελικά ασταθές. Για εσωτερικούς και εξωτερικούς λόγους, η ηγεμονική δύναμη χάνει τη βούληση και την ικανότητα της να διευθύνει το σύστημα. Η εγχώρια κατανάλωση και το κόστος στρατιωτικής υπεράσπισης του συστήματος αυξάνονται σε σχέση με την εθνική αποταμίευση και τις παραγωγικές επενδύσεις όπως συμβαίνει στις Η.Π.Α. Η ηγεμονική δύναμη ανησυχεί και απογοητεύεται με εκείνους που καταναλώνουν δωρεάν τα συλλογικά αγαθά και από το γεγονός ότι οι εμπορικοί τους εταίροι ωφελούνται περισσότερο από τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου απ' ό,τι η ίδια. Πιο αποδοτικές και ανταγωνιστικές οικονομίες εμφανίζονται στο προσκήνιο και υποσκάπτουν την διεθνή θέση της ηγεμονικής και το οικονομικό πλεόνασμα που είχε χρηματοδοτήσει το κόστος της παγκόσμιας ηγεμονίας. Με την πάροδο του χρόνου η ηγεμονική δύναμη γίνεται όλο και λιγότερο ικανή όλο και λιγότερο πρόθυμη να διευθύνει και να σταθεροποιήσει το οικονομικό σύστημα. Υπάρχει λοιπόν μια εγγενής αντίθεση στη φιλελεύθερη παγκόσμια οικονομία. Η λειτουργία του συστήματος της αγοράς μετασχηματίζει το οικονομικό πλεόνασμα και διαχέει την ισχύ υπονομεύοντας μ' αυτό τον τρόπο τα πολιτικά θεμέλια πάνω στα οποία στηρίζεται αυτή η δομή.

Η Βενετία λέγεται ότι ήταν η ηγεμονική οικονομική δύναμη της δυτικής Μεσογείου για χίλια χρόνια. Η διάρκεια της Βρετανικής ηγεμονίας ξεπέρασε τον αιώνα και η αμερικανική ηγεμονία άρχισε ήδη να παρακμάζει μέσα σε τρεις μόλις δεκαετίες. Όπως υποδηλώνει ο Kindleberger, η ανανεωμένη οικονομική σταθερότητα απαιτεί μια νέα ηγεμονική δύναμη, ένα συμφωνημένο σύνολο κανόνων που να δεσμεύουν όλους, συμπεριλαμβανομένης και της ηγεμονικής δύναμης, ή τον αδιάκοπο πολιτικό συντονισμό ανάμεσα στις κυρίαρχες οικονομικές δυνάμεις. Η παρακμάζουσα ηγεμονική δύναμη μπορεί επίσης να επιδιώξει, όπως έκανε η κυβέρνηση Reagan, την επανεπιβεβαίωση της κυρίαρχης οικονομικής και

πολιτικής θέσης της. Αν καμία από τις δυνατότητες αυτές δεν μπορεί να υλοποιηθεί, το φιλελεύθερο σύστημα καταρρέει. Παρόλο κανένα αποτέλεσμα δεν μπορεί να θεωρηθεί αναπόφευκτο, η θεωρία υποδηλώνει ότι η παγκόσμια οικονομία θα χαρακτηρίζεται ολοένα και περισσότερο από οικονομικές συγκρούσεις. Η έκταση αυτών των συγκρούσεων εξαρτάται από την ικανότητα της ηγεμονικής δύναμης να προσαρμόζεται στη μείωση της ισχύος της. Καθώς εστία της οικονομικής μεγέθυνσης και οι ηγετικοί τομείς μετατοπίζονται προς νέες κατευθύνσεις, μπορεί η ηγεμονική δύναμη να αναπτύξει νέους ανταγωνιστικούς κλάδους; Είναι σε θέση να αποκαταστήσει την ισορροπία των πολιτικών της δεσμεύσεων με την οικονομική της ισχύ; Μπορεί ο ηγεμόνας και οι ανερχόμενες οικονομικές δυνάμεις να συνεργαστούν για να επιλύσουν τα προβλήματα που αναπόφευκτα συνοδεύονται από μεγάλους οικονομικούς μετασχηματισμούς; Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα αλλά και σε πολλά άλλα κρίνει αν μια φιλελεύθερη οικονομική τάξη μπορεί να επιβιώσει παρά την παρακμή της ηγεμονικής δύναμης.

Παρόλο ότι τα φιλελεύθερα διεθνή καθεστώτα που συνδέονται με την παρακμάζουσα ηγεμονική δύναμη μπορεί να υποσκάπτονται, άλλοι παράγοντες, όπως η δύναμη της αδράνειας, η απουσία εναλλακτικής λύσης και τα υπολείμματα των κοινών συμφερόντων ή των κοινωνικών σκοπών μεταξύ των κυρίαρχων δυνάμεων, δρουν υπέρ της διατήρησης του συστήματος. Όπως υποστηρίζει ο Keohane, τα πρότυπα των ίδιων των καθεστώτων αποκλείουν την απαγορευμένη συμπεριφορά. Τα καθεστώτα πιο εύκολα διατηρούνται παρά δημιουργούνται. Ωστόσο με την σχετική κάμψη της ηγεμονικής δύναμης σε διεθνή ανταγωνιστικότητα και σε άλλες πτυχές των οικονομικών δυνατοτήτων, αυξάνουν οι πιθανότητες να σημειωθεί οικονομική κρίση ή άλλη συμφορά ικανή να προκαλέσει τη δραματική κατάρρευση του συστήματος, ιδίως αν παρατηρείται

απόκλιση συμφερόντων ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις. Ο χρηματιστηριακός πανικός παραδείγματός χάρη, του 1929 και οι επακόλουθες συγκρουσιακές πολιτικές των Μεγάλων Δυνάμεων κατέστρεψαν τα οικονομικά καθεστώτα που είχαν αναζωογονηθεί μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μολονότι ένα παρόμοιο ενδεχόμενο είναι εξαιρετικά απίθανο στο σύγχρονο κόσμο, δεν θα πρέπει κανείς να υποθέτει ότι τα καθεστώτα που δημιουργήθηκαν από την αμερικανική ηγεμονική ηγεσία είναι, κατά κάποιο τρόπο, άτρωτα.

Κρίσιμος ρόλος της ηγεμονικής δύναμης, όπως τονίζει ο Kindleberger, είναι αυτός του διαχειριστή της κρίσης και όχι απλώς ο συμβατικός ρόλος της διατήρησης του καθεστώτος. Για να επιζήσει η φιλελεύθερη παγκόσμια οικονομία, η ηγεμονική δύναμη πρέπει να είναι ικανή και πρόθυμη να αντιδρά αμέσως στις απειλές κατά του συστήματος. Παραδείγματος χάρη η ικανότητα της Μεγάλης Βρετανίας όπως τονίζει ο Kindleberger, να ενεργεί ως «έσχατο καταφύγιο δανεισμού» ουσιαστικά μετρίασε τις χρηματοοικονομικές κρίσεις των ετών 1825, 1836, 1847, 1866 και 1907. Απεναντίας, η αδυναμία της να διαδραματίσει αυτόν τον κρίσιμο ρόλο του διαχειριστή της κρίσης το 1929 και η απροθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών να αναλάβουν το ρόλο του εσχάτου καταφυγίου δανεισμού μπροστά στις κατακλυσμικές χρεοκοπίες τραπεζών, ήταν οι βασικότερες αιτίες που οδήγησαν στην κατάρρευση του διεθνούς χρηματοδοτικού συστήματος και στην μεγάλη ύφεση. Στις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, η διεθνής οικονομία αντιμετωπίζει τους κινδύνους που συνοδεύουν τη σχετική κάμψη της αμερικανικής ηγεμονίας. Το πρόβλημα του διεθνούς χρέους, η αύξηση του εμπορικού προστατευτισμού και άλλα ζητήματα μπορούν να προκαλέσουν μια τέτοια κρίση που να μην μπορούν να την θέσουν υπό έλεγχο οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι οικονομικοί εταίροι τους. Μια τα τέτοια

αποτυχία στη διαχείριση της κρίσης μπορεί εύκολα να οδηγήσει σε κατάρρευση τη φιλελεύθερη διεθνή οικονομική τάξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΡΚΑΝΤΙΛΙΣΜΟΥ

Ο μερκαντιλισμός (Mercantilisme = εμποροκρατισμός) ή μερκαντιλικό σύστημα ή ακόμη και θεωρία του εμπορικού ισοζυγίου είναι ένα παλαιό ρεύμα ιδεών και οικονομικής πολιτικής, που εφαρμόσθηκε από όλα σχεδόν τα εμπορικά κράτη της Ευρώπης επί 4 περίπου αιώνες, από τον δέκατο πέμπτο αιώνα μέχρι και τον δέκατο όγδοο αιώνα. Στήριγμα του μερκαντιλισμού ήταν η άποψη ότι τα πολύτιμα μέταλλα, χρυσός και άργυρος, αποτελούν τον κατ' εξοχήν πλούτο, που πρέπει να συσσωρεύει μια χώρα για να είναι ισχυρή. Ως τρόποι αυξήσεως του πλούτου υποδείκνυαν την εκμετάλλευση νέων ορυχείων (στην πρώτη θέση η μεταφορά χρυσού και αργύρου από Αμερικής) και η εξαγωγή των προϊόντων. Οι υποστηρικτές της συσσώρευσης των πολυτίμων μετάλλων, θεωρουμένων ως διαρκών αξιών, ονομάστηκαν μεταλλίτες. Για τη δεύτερη περίπτωση υποστήριζαν ότι το ισοζύγιο του εξωτερικού εμπορίου μιας χώρας πρέπει να είναι θετικό, δηλαδή οι εξαγωγές της να υπερβαίνουν τις εισαγωγές. Τότε η διαφορά των αξιών θα πληρωνόταν με την αναλογούσα ποσότητα πολυτίμων μετάλλων και έτσι θα αύξανε το εθνικό απόθεμά τους. Στο Διεθνές Εμπόριο αναγνωρίζουν ένα μονόπλευρο όφελος και μεταξύ των συναλλασσομένων ο ένας θα κέρδιζε και ο άλλος θα έχανε. Κάθε εισαγωγή θεωρείται ως πληρωμή φόρου στο εξωτερικό, ενώ η εξαγωγή αποτελούσε την καλύτερη αξιοποίηση της εγχωρίου εργασίας. Ο όρος "μερκαντιλισμός" αποτελεί εφεύρεση των αντιπάλων του συστήματος, που από τον δέκατο πέμπτο αιώνα κυρίως άρχισαν να το επικρίνουν, λόγω των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων που δημιουργούσε. Ετυμολογικά, ο όρος σχετίζεται με τον έμπορο, η δε χρήση του γενικεύθηκε εξ αιτίας της μεγάλης

επιρροής που οι έμποροι ασκούσαν στο κράτος. Ως αντιπροσωπευτικά παραδείγματα της χρήσεως του όρου αναφέρονται η αφιέρωση από τον Adam Smith ενός κεφαλαίου με τίτλο "Περί της αρχής επί της οποίας θεμελιώνεται το μερκαντιλιστικό σύστημα" στο βιβλίο του "Ο πλούτος των εθνών" (1776) και το δίτομο έργο του R. Heckscher με τίτλο Mercantilismus (1932, στα σουηδικά).

Ο μερκαντιλισμός, λοιπόν, δεν αποτελεί μια ενιαία θεωρία που έτυχε επεξεργασίας προ της εφαρμογής της. Ούτε εφαρμόσθηκε κατά ενιαίο τρόπο. Κάθε χώρα είχε την ιδική της μορφή μερκαντιλισμού. Μερικές χώρες έδιναν μεγαλύτερη βαρύτητα στην αύξηση του εθνικού πλούτου με τη συσσώρευση πολυτίμων μετάλλων και έλεγχαν αυστηρά την κυκλοφορία του νομίσματος. Άλλες επεδίωκαν την ανάπτυξη της εγχωρίου βιομηχανίας και την προώθηση των εξαγωγών, με παράλληλη προστασία της εσωτερικής αγοράς. Άλλες, τέλος, επεδίωκαν ευνοϊκό ισοζύγιο του εξωτερικού εμπορίου με συνδυασμό των προηγούμενων και άλλων μέτρων.

Ο έλεγχος των εισαγωγών ήταν γενικευμένος και κατά κανόνα απαγορεύονταν οι εισαγωγές αγαθών, που μπορούσαν να παραχθούν στο εσωτερικό. Επιλογή των εισαγωγών γίνονταν κατά χώρα, ώστε να μη μετατραπεί το διμερές εμπορικό ισοζύγιο σε αρνητικό. Ένα βήμα πριν την απαγόρευση των εισαγωγών βρίσκονταν η επιβάρυνσή τους με υψηλούς δασμούς, οι οποίοι απέφεραν έσοδα στα ταμεία των μοναρχών, που είχαν μόνιμες δυσκολίες λόγω των διαρκών πολέμων.

Οι εξαγωγές ενθαρρύνονταν με την επιστροφή των δασμών, που είχαν πληρωθεί για πρώτες ύλες ή άλλα ενδιάμεσα αγαθά, με τις επιδοτήσεις, με διμερείς συμφωνίες με άλλα κράτη και με την αποκλειστικότητα του αποικιακού εμπορίου. Ο μερκαντιλισμός γεννήθηκε και απεικονίζει την πολιτική οικονομικής ισχύος του κράτους, το οποίο ενδιαφέρεται για τις δραστηριότητες των πολιτών

που το ισχυροποιούν και εννοεί να κατευθύνει αυτές τις δραστηριότητες, επιβάλλοντας την τάξη δια της ισχύος του.

Ο John Hales, μέλος του αγγλικού κοινοβουλίου και της "επιτροπής περιφράξεων" του 1548, στο βιβλίο του "Λόγος για τη δημόσια ευμάρεια στο βασίλειο της Αγγλίας", που δημοσιεύθηκε το 1581, μετά το θάνατό του, παίρνει θέση υπέρ της αναπτύξεως της βιομηχανίας στη χώρα, διότι συντελεί στην αύξηση του πληθυσμού και κατ' επέκταση στην ισχύ του βασιλέως. Κατά τον Hales οι πόλεις πρέπει να γεμίσουν με βιομηχανίες κάθε είδους, ώστε να προμηθεύσουν το βασίλειο με την παραγωγή τους, το πλεόνασμα της παραγωγής να εξάγεται για ν' αποκτώνται άλλα αγαθά και θησαυρός και να' εμποδίζεται η διαφυγή χρηματικών ποσών. Η εξαγωγή πρώτων υλών, επί των οποίων θα επενδυθεί η εργασία των ξένων για να επανέλθουν ως τέλεια προϊόντα, αποτελεί ανοησία. Τέλος, ο Hales υποστηρίζει ότι στη Δημοκρατία υπάρχει αλληλοσύνδεση οικονομικών συμφερόντων ("αυτό που είναι επωφελές για τον ένα, θα είναι και για τον γείτονά του"), θεωρεί την αναζήτηση του ατομικού όφελος ως τον αληθινό προορισμό της ανθρώπινης ζωής και ως τη βάση της οικονομικής κοινότητας που αποτελεί το κράτος.

Ο γάλλος Antoine de Montchrestien (1576-1621) φέρεται ως ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο "Πολιτική Οικονομία" στο βιβλίο του "Traite de l' economie politique (1616). Σ' αυτό τονίζει ότι "οι έμποροι είναι παραπάνω από χρήσιμοι στο κράτος και ότι η φροντίδα τους για το κέρδος ... συμβάλλει κατά σημαντικό μέρος στο κοινό καλό. Χρέος όλων, λοιπόν είναι να επιτρέπεται σ' αυτούς η αγάπη και η αναζήτηση του κέρδους. Θεωρεί ότι το εμπόριο είναι κατά κάποιο τρόπο ο κύριος σκοπός των διαφόρων τεχνών, από τις οποίες οι περισσότερες εργάζονται κατόπιν παραγγελίας τρίτων. Εμπεριέχει, λοιπόν, κάτι το ιδιαίτερο από άποψη κύρους και κέρδους έναντι των άλλων τεχνών, τόσο διότι

ασχολούνται γι' αυτό, όσο και διότι η τελική πράξη δεν είναι απλώς το τελευταίο σημείο αλλά το καλύτερο. Ο Montchrestien γράφει ότι η τύχη των ανθρώπων συνίσταται κυρίως στον πλούτο, Υποστηρίζει ότι τα κράτη οφείλουν να ενθαρρύνουν την παραγωγή και τις συναλλαγές, ώστε οι πολίτες να έχουν επαρκή μέσα για να καλύψουν τις ανάγκες τους ή να μπορούν να τα αποκτήσουν", διότι άλλως επαναστατούν.

Επιτίθεται κατά των ξένων εμπόρων οι οποίοι όπως οι αντλίες απορροφούν εκτός του βασιλείου την καθαρή προσφορά των λαών, είναι η βδέλλες που προσκολλούνται στο μεγάλο σώμα της Γαλλίας, απορροφούν το καλύτερο αίμα και υπέρτρέφονται. Αναγνωρίζει ότι ο χρυσός και ο άργυρος είναι δύο μεγάλοι και πιστοί φίλοι, που συντρέχουν στην κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων και ότι, αν αυτά τα μέταλλα δεν υπάρχουν στη χώρα, πρέπει να εξευρεθούν στο εξωτερικό. Επισημαίνει, όμως, ότι δεν είναι η αφθονία χρυσού και αργύρου, οι πέρλες και τα διαμάντια που κάνουν τα κράτη πλούσια. Είναι η επάρκεια των απαραίτητων στη ζωή πραγμάτων. Τέλος, θεωρεί την κατάκτηση αποικιών ως θεάρεστο έργο, διότι θα εκχριστιανισθούν οι Βάρβαροι λαοί και, το σπουδαιότερο, διότι θ' ανοίξουν μεγάλες και, ανεξάντλητες πηγές πλούτου.

Η διεύρυνση του γνωστού κόσμου που άρχισε κατά τον δέκατο τέταρτο αιώνα έθετε σε δοκιμασία τον ρόλο των υφισταμένων ευρωπαϊκών κρατών. Η εξάπλωσή τους και η εκμετάλλευση των νέων εδαφών αποτελούσε μια αναγκαιότητα και προς τούτο έπρεπε πρώτα να ισχυροποιηθούν στο εσωτερικό τους. Προσφέρθηκε, λοιπόν, η ευκαιρία για ενοποίηση και εκσυγχρονισμό των κρατών. Άλλωστε, η στασιμότητα των φεουδαρχικών κοινωνιών και η εμβέλεια των ηθικών κηρυγμάτων της θρησκείας άρχισαν να χάνουν έδαφος υπό την πίεση του διεγερμένου ατομικού ενδιαφέροντος για υλικές βελτιώσεις και αναζήτηση κερδών με την ανάληψη πρωτοβουλιών και κινδύνων. Με την

προώθηση της ιδέας της ανεξαρτησίας του ατόμου και των ατομικών δικαιωμάτων, βελτιώνεται και η έννοια του συμβολαίου για την υλική υποστήριξή τους. Χρυσοθήρες και έμποροι των πόλεων αποκτούν δύναμη επιρροής στην εξουσία. Υπήρχε, βεβαίως, από τον μεσαίωνα σοβαρή παράδοση παρεμβάσεως της κεντρικής εξουσίας στην οικονομική και κοινωνική ζωή, Η παράδοση δεν μεταβάλλεται γρήγορα, αλλοιώνονται όμως οι προσανατολισμοί και οι ρυθμοί. Τον μεσαιωνικό κύκλο Εμπόρευμα-Χρήμα-Εμπόρευμα διαδέχθηκε ο μερκαντιλικός κύκλος Χρήμα-Εμπόρευμα-Χρήμα, δηλαδή το χρήμα απέκτησε την πρωτεύουσα θέση στις συναλλαγές.

Τα κέντρα επιρροής μετατοπίζονται από τους γεωκτητικούς και θρησκευτικούς κύκλους στους εμπορικούς και βιομηχανικούς κύκλους των πόλεων. Πλέον σημαντική είναι η ανακατάταξη των αξιών με την ιδιαίτερη προβολή των ατομικών δικαιωμάτων και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, Υπάρχει σαφής απαγκίστρωση από τη χριστιανική ηθική του μεσαίωνα με τον ασυγκάλυπτο πλέον προσανατολισμό των κοινωνιών, αλλά και των ατόμων, στην αναζήτηση του πλούτου.

Η συσσώρευση πλούτου προκαλεί αδικίες και ανισότητες, οι οποίες γίνονται περισσότερο αισθητές, όταν ισχυροποιείται ο λόγος περί των ατομικών δικαιωμάτων. Τα μέτρα των κρατών για την αύξηση των εξαγωγών και την προστασία των εσωτερικών αγορών προκαλούν γρήγορα τα αντίποινα εκ μέρους των ανταγωνιστών, αντίποινα που μεταφράζονται ως απειλή της εθνικής υποστάσεως, την οποία σπεύδουν να υποστηρίξουν οι ένοπλες δυνάμεις. Οι πόλεμοι έγιναν στοιχείο της εμπορικής πολιτικής των κρατών "Από το 1494 μέχρι το 1559 εκρήγνυται πόλεμος σχεδόν κάθε χρόνο στην Ευρώπη. Κατά τον δέκατο έκτο αιώνα μόνον επτά έτη υπήρξαν χωρίς πόλεμο. Η Αγγλία μεταξύ 1656 και 1815 ευρίσκεται σε πόλεμο επί 84 έτη". Οι πόλεμοι μεταξύ των μητροπολιτικών

κρατών, ένεκα των εμπορικών μέτρων τους ή για την επέκταση των αποικιών, με την πάροδο των ετών μετετράπησαν σε πολέμους των αποικιών κατά των μητροπόλεων. Οι έποικοι απέκτησαν εθνική συνείδηση στις νέες πατρίδες, ενώ τα ανθρώπινα δικαιώματα διαδόθηκαν σε πλανητική κλίμακα. Οι ευνοϊκές υπέρ των μητροπολιτικών χωρών "συμβάσεις" με τις αποικίες, που προέβλεπαν την αποκλειστικότητα στο εμπόριο και στις μεταφορές και την απαγόρευση μεταποιητικών εργασιών στις αποικίες, μετετράπησαν σε αιτίες διαμαχών και πολέμων. (Γεώργιος Δασκάλου, ΑΘΗΝΑ 1995, σ 40). Γενικό χαρακτηριστικό των μερκαντιστών ήταν η επιθυμία τους για αυξημένο πληθυσμό, οφειλομένη κυρίως στην ανάγκη προσφοράς εργασίας χαμηλού κόστους στη βιομηχανική παραγωγή και στην ανάγκη στρατολογήσεως πολεμιστών. Υπενθυμίζονται εν προκειμένω τα νομοθετικά μέτρα της Αγγλίας για την ένταξη των επαιτών στο σύστημα εργασίας και η συστηματική προσφυγή στην παιδική εργασία. Ο Colbert άλλωστε διακήρυσε ότι η τεμπελιά στα πρώτα χρόνια της ζωής αποτελεί πηγή διαταραχών για τα επόμενα. Δεν υπήρχε, συνεπώς, πληθυσμιακή πολιτική που να εγγυάται ένα παραδεκτό επίπεδο ζωής με κατώτερα όρια αμοιβών, υποτυπώδη ασφάλιση και υποχρεωτική εκπαίδευση. Οι μισθοί κυμαίνονταν στα όρια της επιβιώσεως και οι συνθήκες ζωής ήταν σε μεγάλη έκταση άθλιες. Γι' αυτό το λόγο ήταν εύκολη η συγκρότηση των στρατιών, των εξερευνητικών αποστολών και των μεταναστευτικών κυμάτων. Το εύρος των αντιλήψεων επί θεμάτων πληθυσμού καταδεικνύουν η διάσημη φράση του Jean Bodin (1530-1593) "Δεν υπάρχει πλούτος ούτε δύναμη παρά άνθρωποι" και το βιβλίο του Thomas Robert Malthus (1766-1836) με τίτλο "Δοκίμιο επί της αρχής του πληθυσμού

"όπου διετύπωνε την αρχή "Ο πληθυσμός έχει τη σταθερή τάση να αυξάνεται γρηγορότερα από τα μέσα επιβιώσεως και ανακόπτεται η τάση από το εμπόδιο αυτό".

Η μαζική εισροή και κυκλοφορία πολυτίμων μετάλλων στην Ευρώπη κατά τον δέκατο πέμπτο αιώνα προκάλεσε την αύξηση των τιμών των αγαθών και κυρίως τον υπερδιπλασιασμό της τιμής του σίτου. Το φαινόμενο πρώτο εκδηλώθηκε στην πύλη εισόδου των πολυτίμων μετάλλων, την Ισπανία και επεκτάθηκε στις άλλες χώρες. Το απέδιδαν όμως στην κερδοσκοπία, στην τοκογλυφία, στη νοθεία, στην αύξηση του κόστους εργασίας κ.α.

Το 1566 ο βασιλεύς Κάρολος 5^{ος} της Γαλλίας ζήτησε από τον υπεύθυνο του ελεγκτικού σώματος Malestroit να διερευνήσει τα αίτια ανόδου των τιμών, ο οποίος τα απέδωσε στην κακή βασιλική πολιτική και στις νομισματικές επεμβάσεις. Δύο χρόνια αργότερα (1568) ο Jean Bodin υπεστήριξε πως δεν φταίει η βασιλική πολιτική, αλλά η μαζική είσοδος πολυτίμων μετάλλων από τον νέο κόσμο.

Από τον δέκατο έκτο αιώνα η επιδίωξη συσσωρεύσεως υψηλών αποθεμάτων των πολυτίμων μετάλλων εξελίσσεται σε επιδίωξη κυκλοφορίας τους υπό τη μορφή νομίσματος για την αγορά αγαθών. Άρχισε έτσι ν' αναγνωρίζεται και ο ισότιμος προς τα πολύτιμα μέταλλα ρόλος της πιστώσεως για την ανάπτυξη του εμπορίου. Η κατάθεση των πολυτίμων μετάλλων από τους εμπόρους στους χρυσοχόους του Λονδίνου, λόγω φόβου κλοπής, οδήγησε προοδευτικά στην εμπορευσιμότητα των αποδεικτικών καταθέσεων. Αυτή την ανταλλαξιμότητα άλλωστε είχε αρχίσει από τον δέκατο έβδομο αιώνα οι τραπεζίτες της Βενετίας. Στα μέσα του δεκάτου έκτου αιώνα η Τράπεζα της Σουηδίας καθιερώνει το νόμισμα, χορηγώντας αποδεικτικά καταθέσεων στρογγυλών ποσών και ακολουθεί (1694) η Τράπεζα της Αγγλίας. Καινούργια προβλήματα, σχετικά με την κυκλοφορία του χρήματος άρχισαν να δημιουργούνται.

Η έννοια του ευνοϊκού εμπορικού ισοζυγίου διήλθε από διάφορα στάδια. Άλλοτε επεδίωκαν το πλεόνασμα στο σύνολο των εξωτερικών εμπορικών συναλλαγών

και άλλοτε εξετάζαν στο επίπεδο των συναλλαγών με κάθε κράτος ή ακόμη και στο επίπεδο του κάθε εμπόρου . Πρώτη δε η Αγγλία αντιμετώπισε το πρόβλημα στη βάση του γενικού ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών, διότι είχε μεγάλη εισροή πόρων από τους ναύλους. Με τις αυστηρές ρυθμίσεις της κυκλοφορίας των αγαθών στα σύνορα (ισχυρός παρεμβατισμός) ο μερκαντιλισμός οδήγησε στη διαστρέβλωση της φυσιολογικής πορείας των εθνικών οικονομιών, δημιούργησε προστριβές και ένοπλες συρράξεις μεταξύ των λαών, αύξησε την επιθυμία κατοχής και εκμεταλλεύσεως αποικιών και όλα αυτά για ένα πλεονέκτημα που υπήρχε στη φαντασία. Στην πραγματικότητα κάθε συναλλαγή πρέπει ν' αποφέρει αμοιβαία ωφέλεια στους συναλλασσομένους και οι αξίες να ισορροπούν. Διαφορετικά κάποιος θα θεωρείται αδικημένος. Άλλωστε, η συσσώρευση πολυτίμων μετάλλων από

ένα κράτος συμφέρει μέχρι ενός ποσοτικού ορίου και οπωσδήποτε. Κάθε κράτος δεν πρέπει να ενδιαφέρεται για την καταστροφή των γειτονικών κρατών, αλλά μάλλον για την πρόδοό τους. Το εξωτερικό εμπόριο δεν είναι ο μοναδικός τρόπος πλουτισμού των κρατών.

Ο μερκαντιλισμός έχασε την επιρροή του κατά τον δέκατο έκτο αιώνα, καθώς άρχισε να κερδίζει έδαφος η άποψη ότι η ελευθερία των συναλλαγών αποτελεί εξ ίσου πηγή πλούτου χωρίς τα μειονεκτήματα του μερκαντιλισμού. Επιπλέον ο David Hume (1711-1776) με την ποσοτική θεωρία του χρήματος, που διετύπωσε το 1750, επεσήμανε ότι το υψηλό πλεόνασμα χρυσού προκαλεί αύξηση της κυκλοφορίας του χρήματος, αύξηση της ζήτησεως, άνοδο των τιμών και διεύρυνση των εισαγωγών, δηλαδή, ανατροπή της αρχικής επιδιώξεως για αύξηση των εξαγωγών. Τη χαριστική βολή στον μερκαντιλισμό έδωσαν ο επηρεασμένος από τον D. Hume, θεωρούμενος ως ο πατέρας της συγχρόνου πολιτικής οικονομίας και του φιλελευθερισμού, Adam Smith, με τους διαδόχους

του David Ricardo και J.S.Mill. Κατά τον ιστορικό του μερκαντισμού E. Hecksher το σύστημα του μερκαντισμού εξυπηρέτησε τις προσπάθειες ενοποιήσεως και ισχυροποιήσεως των μοναρχιών της Ευρώπης, οι οποίες είχαν προβλήματα από διαρκείς αποσχίστηκες συρράξεις. Υπ' αυτήν την μορφή θεωρείται ότι υπηρέτησε πολιτικούς σκοπούς. Από οικονομική άποψη όμως χαρακτηρίζεται ως ένα σύστημα συγκεντρώσεως του πλούτου και όχι διανομής του. Το ενδιαφέρον της πολιτείας στράφηκε προς τις ολιγάριθμες κοινωνικές κατηγορίες που διαθέτουν οικονομική ισχύ. Διατυπώθηκαν όμως και απόψεις που δικαιολογούσαν τον μερκαντισμό. Υπό τη συγκυρία της εποχής εκείνης, οπότε έλειπαν τα μέσα πιστώσεως, ο μερκαντισμός παρουσιάζεται ως η σωτηρία λύση. Κατά τον Keynes, με την απαγόρευση της εξόδου του χρυσού και του νομίσματος γενικά, καταπολεμείται η τοκογλυφία και διατηρούνται τα επιτόκια σε χαμηλά επίπεδα. Διευκόλυναν τις επενδύσεις και κατά συνέπεια η πλήρης απασχόληση σε κλίμα ταχείας οικονομικής ανάπτυξης. Δεν έλειπαν όμως, λόγω του εξαγωγικού προσανατολισμού των οικονομιών, τα κρούσματα υποκαταναλώσεως και πληθωριστικών πιέσεων στις τιμές. Τέλος, παρά τη θεωρητική λήξη του μερκαντισμού κατά τον δέκατο έβδομο αιώνα, πολλών χωρών η συμπεριφορά κατά τον εικοστό αιώνα δεν απέχει πολύ της μερκαντιλικής. Αρκεί προς τούτο να αναφερθούν οι αυστηρές ποινές φυλακίσεως που επιβάλλονται στους πολίτες πολλών χωρών, οι οποίοι συλλαμβάνονται ενώ επιδιώκουν να εξέλθουν από τις χώρες, φέροντας σημαντικά ποσά εθνικών ή ξένων νομισμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

7.ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ-Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΥ

Είναι η λήψη δραστικών μέτρων που αποκλείουν ή περιορίζουν τις εισαγωγές ξένων προϊόντων (όπως είναι η απαγόρευση εισαγωγών, η επιβολή υψηλών δασμών, ο καθορισμός ποσοστώσεων, η λήψη διοικητικών και πιστωτικών μέτρων κ.ά.) ώστε να μην μπορούν αυτά να ανταγωνίζονται στο εσωτερικό μιας χώρας, τα εγχώρια παραγόμενα ομοειδή προϊόντα. Ο προστατευτισμός μπορεί να είναι απόλυτος, όταν υπάρχει γενική απαγόρευση για οποιαδήποτε εισαγωγή ή σχετικός, όταν επιτρέπονται μεν οι εισαγωγές, αλλά δυσκολεύεται η πραγματοποίησή τους, λόγω της επιβολής μέτρων που τις παρεμποδίζουν.

Ο προστατευτισμός έχει τις ρίζες του στην Εμποροκρατία ή Μερκαντιλισμό που αναπτύχθηκε κυρίως κατά τον 16-18^ο αιώνα και στηριζόταν στην άποψη ότι, κάθε κράτος έπρεπε να αυξάνει κατά το δυνατόν περισσότερο τον πλούτο του, για να γίνεται διαρκώς οικονομικά ισχυρότερο, έστω κι αν αυτό' μπορεί να είναι σε βάρος άλλου ή άλλων κρατών. Κυριότερο(υποστηρικτής του προστατευτισμού υπήρξε ο γερμανός πολιτικός και οικονομολόγος , καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Tubingen Φρίντριχ Γκέοργκ Λίστ (1789-1846), ο οποίος διακήρυξε την ανάγκη δασμολογικής προστασίας της βιομηχανίας μιας χώρας για να μπορέσει να επιτύχει την ανάπτυξή της. Ο Λίστ υποστήριζε ότι το ελεύθερο εμπόριο εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, όταν αυτή προχωρήσει πέρα από το στάδιο της πρωτόγονης γεωργικής παραγωγής. Άλλοι οικονομολόγοι υποστήριξαν ότι ενώ τα οφέλη από τον προστατευτισμό είναι άμεσα, τα οφέλη από το ελεύθερο εμπόριο είναι μακροπρόθεσμα.

Τα επιχειρήματα κατά του προστατευτισμού είναι πολύ ισχυρά γιατί αυτός, πρώτον ζημιώνει την εθνική παραγωγή αφού την κρατά έξω από το διεθνές ανταγωνισμό και την καταδικάζει σε έλλειψη εκσυγχρονισμού από την άποψη της τεχνολογίας και των μεθόδων, δεύτερον είναι σε βάρος των καταναλωτών μιας χώρας που τους υποχρεώνει να αγοράζουν μόνο εγχώρια προϊόντα και σε τιμές μη ανταγωνιστικές, τρίτον ευνοεί τα μονοπώλια και τα συνεννοημένα ολιγοπώλια, που αποτελούν καταδυνάστευση και απειλή για μια εθνική αγορά. Αυτό σημαίνει ότι ο προστατευτισμός, μπορεί να ευνοεί έναν αριθμό παραγωγών (κυρίως βιομηχάνων), αλλά είναι σε βάρος γενικότερα της εθνικής οικονομίας, των άλλων παραγωγών που δεν προστατεύονται και κυρίως των καταναλωτών που μένουν στο έλεος των προστατευόμενων βιομηχανιών. Σημαντικό για τη θεωρία του προστατευτισμού είναι το θεώρημα των καθηγητών Ο. Στόλπερ και Π. Σάμουελσον (1941) σύμφωνα με το οποίο, η εφαρμογή πολιτικής προστατευτισμού έχει ως συνέπεια, την άνοδο του επιπέδου ευημερίας αυτών που κατέχουν συντελεστές της παραγωγής οι οποίοι χρησιμοποιούνται εντατικά στην παραγωγή προϊόντων των βιομηχανικών κλάδων που προστατεύονται και δεύτερον τη μείωση του επιπέδου ευημερίας αυτών που κατέχουν συντελεστές της παραγωγής, οι οποίοι χρησιμοποιούνται στην παραγωγή προϊόντων των βιομηχανικών κλάδων που δεν προστατεύονται. Ο προστατευτισμός όμως ήταν συνδεδεμένος με την πολιτική του απομονωτισμού και της αυτάρκειας των κρατών έχει διεθνώς υποχωρήσει και σήμερα επικρατεί η αρχή του ελεύθερου εμπορίου, με ελάχιστες και όχι σημαντικές αποκλίσεις.

7.1. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΡΝΣ

Ο άγγλος οικονομολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Δουβλίνου και του Λονδίνου Τζων Έλιοτ Κερνς (1823 - 1875) που ήταν ένας από τους τελευταίους

της καθαρής κλασικής Σχολής, συμπληρώνοντας και απλοποιώντας τη θεωρία του Τζ. Στ. Μιλ. για το συγκριτικό κόστος στο διεθνές εμπόριο διατύπωσε τις εξής απόψεις:

πρώτον μια χώρα έχει συμφέρον να εισάγει, προϊόντα τα οποία θα μπορούσε να παράγει με χαμηλότερο κόστος από τη χώρα από την οποία τα εισάγει και να παράγει άλλα προϊόντα, τα οποία της αφήνουν μεγαλύτερο όφελος και δεύτερον μια χώρα έχει συμφέρον να παράγει προϊόντα με υψηλό κόστος και να τα ανταλλάσσει με άλλα προϊόντα, των οποίων η παραγωγή - αν γινόταν από την ίδια - θα είχε ακόμα υψηλότερο Κόστος. .

7.2 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΛΦΡΕΝΤ ΜΑΡΣΑΛ

Ο Α. Μάρσαλ (1842 - 1924) ήταν κορυφαίος άγγλος οικονομολόγος, καθηγητής των οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ και θεωρείται νεοκλασικός, εμπνευστής του συνδυασμού της κλασικής σχολής με στοιχεία της σχολής της "οριακής χρησιμότητας". Στη θεωρία του για το διεθνές εμπόριο παίρνει σαν βάση τις απόψεις των κλασικών, αλλά απομακρύνεται από την περιορισμένη σύνδεση αξίας - εργασίας και προχωρεί σε συνδυασμούς εμπορευμάτων (τους αποκαλεί αντιπροσωπευτικά δέματα") που για την παραγωγή τους απαιτήθηκε ένα σύνολο δαπανών εργασίας και κεφαλαίου. Για τη διατύπωση της θεωρίας του χρησιμοποίησε τη γραφική παράσταση με τις καμπύλες αμοιβαίας ζήτησης ή καμπύλες προσφοράς - ζήτησης.

Το "αντιπροσωπευτικό δέμα" αποτελείται από διάφορα προϊόντα, που προκύπτουν από έναν ομοιόμορφο συνδυασμό εργασίας και κεφαλαίου και κάθε δέμα συντίθεται από ορισμένη Ποσότητα οικονομικών αγαθών που παράγονται από έναν πάγιο συνδυασμό συντελεστών της παραγωγής (εργασία _ κεφάλαιο), οι οποίοι υποτίθεται ότι έχουν σταθερές αποδόσεις.

7.3 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ

ΓΚΟΤΤΦΡΙΝΤ ΦΟΝ ΧΑΜΠΕΡΛΕΡ

Υποκατάσταση είναι η αντικατάσταση ενός αγαθού με ένα άλλο φθηνότερο, το οποίο όμως παρέχει την ίδια χρησιμότητα. Το κριτήριο αποτελεί το κόστος της υποκατάστασης, στο οποίο στήριξε τη θεωρία του για το διεθνές εμπόριο, ο αυστριακής καταγωγής, αμερικανός οικονομολόγος (ιδιαίτερα στη δεκαετία του '50) Γκόττφριντ φον Χάμπερλερ.

Αυτός εξετάζει όλους τους δυνατούς συνδυασμούς των ποσοτήτων δύο αγαθών, που μπορούν να παραχθούν με ορισμένες ποσότητες συντελεστών της παραγωγής σε ορισμένη χώρα. Για να παραχθεί ορισμένη ποσότητα από κάθε αγαθό A και B, πρέπει η χώρα να μην παράγει αντίστοιχα μια ποσότητα από το B ή το A. Αυτή, εξαρτάται από το εναλλακτικό κόστος , παραγωγής του A σε όρους B ή από τον αριθμό μονάδων του A που δεν θα παραχθούν για να ληφθεί μια πρόσθετη μονάδα του B. Αν δεν υπάρχει διεθνής ανταλλαγή οι σχετικές αξίες ανταλλαγής των προϊόντων A και B πρέπει να ανταποκρίνονται στο εναλλακτικό κόστος παραγωγής τους (ή κόστος ευκαιρίας, που αντιστοιχεί στη θυσία που γίνεται για την παραγωγή ενός αγαθού αντί ενός άλλου) σε τρόπο ώστε, αν δύο μονάδες του A πρέπει να θυσιαστούν για να παραχθεί μια συμπληρωματική μονάδα του B, σε κατάσταση ισορροπίας, 2 μονάδες του προϊόντος A πρέπει ν' ανταλλάγουν με 1 μονάδα του προϊόντος B, (Γιάννης χολέβας, ΑΘΗΝΑ 1997, σ 166). Αν υπάρχει διεθνής ανταλλαγή, η χώρα εισάγει το προϊόν A σε ανταλλαγή με το προϊόν B και η κατάσταση ισορροπίας θα προσδιορισθεί, από μια παραγωγή Π-A από το προϊόν A και Π-B από το προϊόν B, από μια κατανάλωση Κ-A του προϊόντος A και Κ-B από το προϊόν B και από μια εισαγωγή Ε-A του προϊόντος A και Ε-B του προϊόντος B. Σύμφωνα μ' αυτά, οι διαθέσιμες

ποσότητες από τα προϊόντα και Β θα είναι μεγαλύτερες αν υπάρχει διεθνής ανταλλαγή, παρά αν δεν υπάρχει. Στην ουσία η θεωρία του Χάμπερλερ παίρνει υπόψη όλους τους συντελεστές της παραγωγής και τις ωφέλειες που προκύπτουν από τη διεθνή ανταλλαγή.

7.4 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΧΕΚΣΕΡ - ΟΥΛΙΝ ΚΑΙ ΤΟ "ΠΑΡΑΔΟΞΟ" ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΙΕΦ

α. Η θεωρία των Χέκσερ - Ουλίν

Η θεωρία διατυπώθηκε αρχικά το 1919, από το σουηδό οικονομολόγο Ελί Χέκσερ (1879 - 1952) και συμπληρώθηκε από τον επίσης σουηδό και βραβευμένο με Νόμπελ το 1977 οικονομολόγο Μπέρτιλ Ουλίν (1899 - 1979), το 1933. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή το διεθνές εμπόριο οφείλεται στη σχετική αφθονία ή σπανιότητα των διάφορων συντελεστών της παραγωγής που υπάρχουν στις επιμέρους χώρες.

Κατά τους Χέκσερ - Ουλίν, κάθε χώρα που παράγει προϊόντα τα οποία απαιτούν μια σημαντική χρησιμοποίηση των συντελεστών της παραγωγής που έχει σε αφθονία, μπορεί να τους χρησιμοποιήσει κατά τον πιο επωφελή τρόπο, ενώ αλλιώς ή δεν θα χρησιμοποιούνταν καθόλου ή δεν θα χρησιμοποιούνταν σωστά. Επομένως κάθε χώρα θα έχει την τάση να εξειδικευθεί, πρώτον σ'εκείνη την παραγωγή που απαιτεί συντελεστές της παραγωγής που έχει σε αφθονία σε σχέση με άλλες χώρες δεύτερον στην εξαγωγή προϊόντων που περιέχουν συντελεστές της παραγωγής τους οποίους η χώρα διαθέτει σε αφθονία και τρίτον στην εισαγωγή προϊόντων που παράγονται από συντελεστές της παραγωγής που λείπουν απ' αυτή. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε ο Ουλίν "το διεθνές εμπόριο συνίσταται εμμέσως σε μια ανταλλαγή συντελεστών που αφθονούν

έναντι συντελεστών που σπανίζουν". Και με το διεθνές εμπόριο δημιουργείται τάση εξισορρόπησης διεθνώς των τιμών των συντελεστών της παραγωγής, ενώ η ανισότητα των τιμών των συντελεστών της παραγωγής μπορεί να αποτελέσει αιτία μετατόπισής τους. Έτσι, οι χώρες που διαθέτουν φυσικούς συντελεστές αποκτούν κεφάλαια και εργατικό δυναμικό και εκείνες που διαθέτουν κεφάλαια και εργατικό δυναμικό χάνουν ένα μέρος από τους συντελεστές που έχουν σε αφθονία. Η μετατόπιση των συντελεστών της παραγωγής προκαλεί τάση για εξισορρόπηση του κόστους παραγωγής από μια χώρα σε άλλη. Ο Σάμουελσον (ο μετέπειτα υποστηρικτής της θεωρίας των Χέσκερ-Ουλίν) υποστήριξε ότι, με ορισμένες προϋποθέσεις (ομοιογένεια των συντελεστών της παραγωγής και των μεθόδων παραγωγής, συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού, απόλυτη κινητικότητα των προϊόντων) το διεθνές εμπόριο εξισώνει τις τιμές των συντελεστών της παραγωγής από χώρα σε χώρα. Αλλά το θεώρημά του έχει σχετική εφαρμογή και αξία, γιατί υπάρχουν πολλοί παράγοντες που παρεμβαίνουν και αποτρέπουν αυτήν την εξίσωση (κοινωνικοί, πολιτικοί κ.ά.).

Η θεωρία των Χέσκερ - Ουλίν επικρίθηκε γιατί, ενώ παίρνει υπόψη τις συνθήκες παραγωγής και τις τιμές των συντελεστών της παραγωγής διεθνώς και βάσει αυτών προχωρεί στην εξειδίκευση κάθε χώρας σε ορισμένη παραγωγή, εξαγωγή και εισαγωγή - σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω - αγνοεί ότι τη ζήτηση των προϊόντων καθορίζουν οι προτιμήσεις των καταναλωτών και τα εισοδήματά τους, την δε προσφορά οι λειτουργίες της παραγωγής.

β. Το "παράδοξο" Λεόντιεφ"

Ο ρωσικής καταγωγής διάσημος αμερικανός οικονομολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ Βασίλι Λεοντίεφ θέλοντας να επαληθεύσει τη θεωρία

των Χέκσερ - Ουλίν, κατέληξε σε αντίθετα συμπεράσματα, στηριζόμενος σε έρευνα που πραγματοποίησε στην οικονομία των Η.Π.Α., αλλά, αντί να απορρίψει αυτή τη θεωρία, έκανε μια σύζευξη αυτής και των παράδοξων συμπερασμάτων που έβγαλε από την έρευνά του. Ο Λεόντιεφ διαπίστωσε ότι , ενώ η επικρατούσα γνώμη για τη φύση του εμπορίου μεταξύ Η.Π.Α. και του υπόλοιπου κόσμου είναι ότι η χώρα, έχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα, στην παραγωγή αγαθών που απαιτούν μεγάλη ποσότητα από το συντελεστή της παραγωγής "κεφάλαιο", εν τούτοις (και' αυτό είναι το παράδοξο) η έρευνα απόδειξε ότι οι Η.Π.Α. εξάγουν προϊόντα που απαιτούν περισσότερη ποσότητα του συντελεστή της παραγωγής "εργασία" παρά "κεφάλαιο" και εισάγουν προϊόντα που περιέχουν περισσότερο "κεφάλαιο" παρά "εργασία"..(www.google.gr-www.in.gr). Μετά από τη διαπίστωση αυτή τέθηκε το ερώτημα αν θα έπρεπε να απορριφθεί η θεωρία των Χέκσερ – Ουλίν.) Ο Λεόντιεφ δεν είχε αυτή την άποψη και διατύπωσε μια άλλη: Οι αμερικανικές εξαγωγές προϊόντων με περισσότερη ποσότητα εργασίας παρά κεφαλαίου οφείλονται στην υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας στις Η.Π.Α. (υψηλό προϊόν για κάθε ώρα εργασίας), η οποία πάλι οφείλονταν στην ανωτερότητα "των συνεργούντων συντελεστών", διαφορετικών από το κεφάλαιο, όπως είναι, η οργάνωση και διοίκηση των επιχειρήσεων, η επιχειρηματική ικανότητα των αμερικανών και η ύπαρξη φυσικών πόρων.

ΤΟ συμπέρασμα όλων των παραπάνω είναι ότι, με πολύμορφους συντελεστές της παραγωγής, μερικοί από τους οποίους δεν μπορούν να κριθούν με κοινό μέτρο από μια χώρα σε άλλη και με λειτουργίες παραγωγής διαφορετικές σε κάθε χώρα, καμία εκ των προτέρων και απόλυτη γενίκευση που αφορά στη σύνθεση του διεθνούς εμπορίου, είναι δυνατή.

7.5 ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ

α. Θεωρία των Βάϊνερ και Μίντ

Ο αμερικανός οικονομολόγος, καθηγητής στα Παν/μια του Σικάγου και του Πρίνστον Τζάκομπ Βάϊνερ (1892 - 1970) και ο άγγλος οικονομολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ Τζέϊμς Μίντ , στο θέμα του ρόλου των περιφερειακών ενώσεων και οργανώσεων των ανταλλαγών, στο διεθνές εμπόριο, ανέπτυξαν τη θεωρία "των αποτελεσμάτων της δημιουργίας και της εκτροπής των ανταλλαγών". Έχουν αντίθετη άποψη ως προς την επέκταση του διεθνούς εμπορίου με τη δημιουργία τελωνειακών ενώσεων ή ζωνών ελευθέρων συναλλαγών, γιατί πιστεύουν ότι, ο σχηματισμός οποιασδήποτε ζώνης προτίμησης στις ανταλλαγές προκαλεί δύο αποτελέσματα, ένα "δημιουργίας" και ένα "εκτροπής των ανταλλαγών".

Αν λ.χ. δημιουργηθεί τελωνειακή ένωση μεταξύ δύο χωρών Α και Β, η χώρα Α που προηγουμένως έκανε εισαγωγές από μια τρίτη χώρα Γ, θα εισάγει από την Β (αποτέλεσμα δημιουργίας ανταλλαγών) και θα πάψει να εισάγει από τη Γ (αποτέλεσμα εκτροπής των ανταλλαγών). Πρέπει επομένως να γίνει συνεκτίμηση των δύο αποτελεσμάτων, αλλά, στην περίπτωση της τελωνειακής ένωσης υπερισχύει μάλλον το αποτέλεσμα της εκτροπής των ανταλλαγών.

Στην περίπτωση που το αποτέλεσμα της δημιουργίας των ανταλλαγών υπερισχύει του αποτελέσματος της εκτροπής τους, βελτιώνεται η διεθνής εξειδίκευση. Επομένως αυτή χειροτερεύει στην περίπτωση της σύστασης τελωνειακής ένωσης ή ζώνης ελευθέρων συναλλαγών. Ο Μίντ εκτός από το αποτέλεσμα της δημιουργίας ανταλλαγών, που χαρακτηρίζει πρωτογενές και το αποτέλεσμα της εκτροπής των ανταλλαγών που χαρακτηρίζει δευτερογενές, υπογραμμίζει και το αποτέλεσμα του αναπροσανατολισμού των ανταλλαγών μιας

χώρας με άλλη. Αν ο αναπροσανατολισμός δεν μπορεί να γίνει, είναι ενδεχόμενο να περιορισθούν οι ανταλλαγές και τότε, η αύξηση της διεθνούς εξειδίκευσης εντός της ζώνης, μπορεί να αποβεί σε βάρος της εξειδίκευσης στο χώρο εκτός της ζώνης.

β. Η θεωρία του "δεύτερου άριστο" των Λίπσεϋ και Λάνκαστερ

Η θεωρία αυτή ξεκινά από το θεώρημα του μεγάλου γαλλοελβετού οικονομολόγου, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Λοζάννης Βιλφρέντο Παρέτο(1843 - 1923) για το "άριστο των αρίστων" που είναι η άριστη δυνατή θέση μιας οικονομικής κατάστασης ή μεγέθους, εφόσον πληρούνται οπωσδήποτε μερικοί όροι. Αν ένας απ' αυτούς δεν εκπληρώνεται, τότε περνούμε σ' ένα "δεύτερο άριστο" (second best). Κατά τη θεωρία των Λίπσεϋ και Λάνκαστερ, γίνεται η υπόθεση ότι σε μια τελωνειακή ένωση μεταξύ των χωρών (Α) και (Β) που αφήνει έξω τη χώρα (Γ) υπάρχουν τρία προϊόντα: το (α) που παράγεται από την (Α), το (β) που παράγεται από τη (Β) (το δεύτερο κράτος της τελωνειακής ένωσης) και το (γ) προϊόν που εισάγεται από την τρίτη χώρα (Γ).

Το "άριστο" προϋποθέτει ότι η σχέση μεταξύ της εγχώριας τιμής και της διεθνούς τιμής είναι η ίδια και για τα τρία προϊόντα. Αυτή, όμως, η τριπλή ισότητα μπορεί να επιτευχθεί μόνο με καθεστώς ελευθερίας των ανταλλαγών. Με την ύπαρξη τελωνειακής ένωσης η κατάσταση μεταβάλλεται κάτω από το "άριστο". Επομένως, η τελωνειακή ένωση αποτελεί ένα "δεύτερο άριστο" σε σχέση με την παγκόσμια ελευθερία των ανταλλαγών που είναι το "άριστο". Εξάλλου, το άριστο που επιδιώκεται με την τελωνειακή ένωση δεν είναι η ελευθερία των ανταλλαγών, αλλά, η επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών που μετέχουν σ' αυτή.

γ. Η θεωρία για τη δυναμική της ενοποίησης των Βάνεκ και Βέλμπρεκ

Σε αντίθεση με τις θεωρίες που αναφέραμε παραπάνω και οι οποίες παίρνουν θέσεις κατά των τελωνειακών ενώσεων από την άποψη του ρόλου τους στο διεθνές εμπόριο, οι Βάνεκ και Βέλμπρεκ 'τις ευνοούν, πιστεύοντας ότι αυτές διευκολύνουν την ελευθερία των ανταλλαγών και αυξάνουν την παγκόσμια ευημερία, με τις ευμενείς επιπτώσεις που έχουν στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών - μελών τους, αλλά, ακόμα και σε άλλες, τρίτες χώρες. (Γιάννης χολέβας, ΑΘΗΝΑ 1997. σ 170). Αυτό το εξηγούν, γιατί με την τελωνειακή ένωση, γίνεται αναδιάρθρωση των παραγωγικών συντελεστών, μεταμορφώνεται ο συναγωνισμός στα προϊόντα και επιτρέπονται οι "οικονομίες κλίμακας" (δηλ. μείωση του κόστους παραγωγής είτε με την αύξηση του όγκου της είτε με τον άριστο συνδυασμό των συντελεστών της παραγωγής), οι οποίες ευνοούν πρώτον την παραγωγή νέων προϊόντων και δεύτερον την αύξηση της κινητικότητας των συντελεστών της παραγωγής, εργασίας και κεφαλαίου, που είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και των επιμέρους εθνικών οικονομιών

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κατά την διεκπεραίωση της εργασίας διατυπώθηκαν διάφορες θεωρίες, η κάθε μια υποστηρίζοντας διαφορετικές απόψεις. Στην σημερινή εποχή στο διεθνές εμπόριο επικρατεί η φιλελεύθερη αντίληψη. Η άποψη ότι το κράτος δεν πρέπει να παρεμβαίνει καθόλου στις εμπορικές συναλλαγές, απλά να έχει την εποπτεία αυτών για την ασφάλεια του ατόμου.

Υπάρχουν τριών ειδών ταχύτητες στην παγκόσμια οικονομία, από την μία οι χώρες που είναι αναπτυγμένες και έχουν στα χέρια τους την οικονομική δυνατότητα και τα μέσα για εμπορικές συναλλαγές αλλά επίσης τους τρόπους για να επηρεάζουν τις τιμές των προϊόντων και τις οικονομίες άλλων κρατών. Κράτη που ανήκουν στην ομάδα αυτή είναι η Αμερική, η Αγγλία, η Γερμανία η Ρωσία κ.τ.λ. Η δεύτερη “ομάδα” κρατών είναι οι αναπτυσσόμενες χώρες που έχουν βρει τον δρόμο της οικονομικής ανάκαμψής και βελτίωσης των χωρών τους. Αυτές οι χώρες άλλες με μεγάλο βαθμό ανάπτυξης και άλλες με μικρότερο προσπαθούν να βελτιώσουν τις οικονομίες των κρατών τους, χωρίς βέβαια να μπορούν να ξεφύγουν από τα μεγάλα οικονομικά κράτη εξαιτίας των μεγάλων δανείων και χορηγήσεων που τους έχουν δοθεί ή με την δημιουργία μεγάλων έργων, έχοντας έτσι στα χέρια τους κύρια οικονομικά οφέλη.

Η τελευταία ομάδα κρατών είναι τα κράτη που είναι υπανάπτυκτα και τα οποία στην ουσία ζουν με την οικονομική βοήθεια των ισχυρών κρατών. Από τα οποία θέλουν μόνο να αποκτήσουν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές τους(πετρέλαιο, ορυκτά κ.τ.λ.). Στην σημερινή εποχή μας έχουμε την Ευρωπαϊκή Ένωση που τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα κράτη εισχωρούν σε αυτή(με ποιο

πρόσφατη την Κύπρο) κάνοντας την ένωση αυτή δυνατή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να διαδραματίσει έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Είμαστε ήδη το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ παγκοσμίως. Ως προς την αντιμετώπιση της φτώχειας, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της είναι οι μεγαλύτεροι δότες βοήθειας, συνεισφέροντας το ήμισυ της παγκόσμιας υπερατλαντικής αναπτυξιακής βοήθειας –περισσότερα από 26 δισεκατομμύρια δολάρια το 2001. Καθώς γίναμε 25, η ευθύνη που έχουμε να χρησιμοποιήσουμε την επιρροή μας για να προωθήσουμε την βιώσιμη παγκόσμια ανάπτυξη γίνεται μεγαλύτερη. Το εμπόριο είναι ένας τομέας όπου η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τα εργαλεία να προωθήσει τους κοινούς στόχους όλων των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Το εμπόριο είναι «κοινοτική αρμοδιότητα», γεγονός που σημαίνει ότι η Επιτροπή λαμβάνει εντολή να διαπραγματεύεται εκ μέρους όλων των κρατών μελών. Η εντολή αυτή συμφωνείται από τα κράτη μέλη μέσω ειδικής πλειοψηφίας. Συχνά, είναι δύσκολο να ακολουθείται μια κοινή γραμμή. Ορισμένα κράτη μέλη ακόμα πιέζουν για να κρατήσουν μερικά ζητήματα εκτός κοινοτικής αρμοδιότητας, με τον κίνδυνο τα εθνικά βέτο να παρεμποδίσουν τη βούληση της πλειοψηφίας. Οι πολιτικές εμπορίου και εξωτερικής βοήθειας εξυπηρετούν από κοινού τους στόχους της προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης, της εξάλειψης της φτώχειας και της υποστήριξης των αναπτυσσόμενων χωρών, έτσι ώστε να ενσωματωθούν στην παγκόσμια οικονομία, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ασκήσει ισχυρές πιέσεις προκειμένου η ανάπτυξη να γίνει το επίκεντρο του τρέχοντος κύκλου συνομιλιών για το εμπόριο στον Π.Ο.Ε., γνωστές ως το Πρόγραμμα Doha Development Agenda. Ο στόχος για τον κύκλο συνομιλιών της Doha είναι η βελτιωμένη πρόσβαση στην αγορά, εντός πλαισίου κανόνων. Η καλύτερη πρόσβαση στην αγορά θα «απογειώσει» το διεθνές εμπόριο και θα ενισχύσει την οικονομική μεγέθυνση, αλλά θα συμβάλλει με το βέλτιστο τρόπο στην ανάπτυξη, μόνο αν

συνδυαστεί με κανόνες –παραδείγματος χάρη, κανόνες ανταγωνισμού που εμποδίζουν τον έλεγχο της αγοράς από εδραιωμένα καρτέλ. Η φτώχεια όμως που επικρατεί σε πάρα πολλές χώρες του κόσμου είναι σημαντικό πρόβλημα για την Ευρωπαϊκή Ένωση . Κύριο αποτέλεσμα της φτώχειας που επικρατεί σε ορισμένα κράτη είναι η ‘μετακίνηση της εργασίας’. Δηλαδή άνθρωποι που ζουν στα όρια της ανέχειας αναγκάζονται να μεταναστεύουν με σκοπό μια καλύτερη δουλεία αλλά και με μεροκάματο πολύ χαμηλό, δημιουργώντας προβλήματα στην χώρα μετανάστευσης τους. Σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό επίτροπο που είναι αρμόδιος για το εμπόριο Pascal Lamy αναφέρει ότι η παγκοσμιοποίηση στις ημέρες μας έχει μεν δημιουργήσει πλούτο σε πάνω από 30 χώρες, αλλά περισσότερο από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα και περίπου το ένα τρίτο των παιδιών στις αναπτυσσόμενες χώρες υποσιτίζονται. (www.eu.europa.com) Κύριο φαινόμενο στις μέρες μας είναι η μείωση δασμών απελευθερώνοντας το διεθνές εμπόριο και κάνοντας τις συναλλαγές ακόμα πιο εύκολες. Η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου και η μεγάλη ανταπόκριση που βρίσκει στις μέρες μας έχει βοηθήσει το διεθνές εμπόριο κάνοντας τις συναλλαγές πολύ πιο εύκολες και πιο οικονομικές περιορίζοντας την απόσταση και τους μεσάζοντες σε ένα ηλεκτρονικό υπολογιστή. Θα πρέπει να πούμε πως η Ελλάδα με προσπάθειες χρόνων προσπαθεί να αναπτύξει το εμπόριο της με την δημιουργία στις ημέρες μας του αγωγού φυσικού αερίου το οποίο θα ενώνει την Ελλάδα με Τουρκία και Ιταλία. Δημιουργώντας την σύνδεση του Αζερμπαϊτζάν και Ιράκ με την Δυτική Ευρώπη. Κάνοντας και η Ελλάδα μια προσπάθεια για ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου. Τέλος θα πρέπει να πούμε ότι μολονότι η φιλελευθεροποίηση αύξησε την παγκόσμια αλληλεξάρτηση, είχε σοβαρές επιπτώσεις σε πολλές κοινωνίες

και έθεσε το ερώτημα κατά πόσον μπορεί ή όχι να προχωρήσει σε μεγαλύτερη
εναρμόνιση των εθνικών κοινωνιών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Δασκάλου Γεώργιος, χρ(1995), Διεθνές Εμπόριο, Αθήνα, Σύγχρονη Εκδοτική.
- Δρ. Χολλέβας Γιάννης Κ,(1997), Διεθνείς Εμπορικές σχέσεις-Διεθνές Εμπόριο,Interbooks.

ΞΕΝΗ

- Robert Gilpin (2000), Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, Αθήνα, Gutenberg.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- WWW.EU2004.GR
- WWW.EU.EUROPE.COM
- WWW.IN.GR
- WWW.GOOGLE.GR
- WWW.EYROPA.EU.INT